

Przemiany polityczne w Wielkopolsce w latach 1989 – 2001

Przeprowadzone w następstwie porozumień „okrągłego stołu” wybory do Sejmu i Senatu (4 i 18 czerwca 1989 r.) zapoczątkowały historyczny zwrot w dziejach Polski. Także w Wielkopolsce przyniosły one zdecydowany sukces kandydatom rekomendowanym przez Komitet Obywatelski „Solidarności” przy Lechu Wałęsie, potwierdzając tym samym głęboki kryzys zaufania do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR) i sprzymierzonych z nią partii politycznych. W pierwszej turze Komitet Obywatelski „Solidarność” obsadził wszystkie mandaty do senatu w województwach kaliskim, konińskim i poznańskim. Bez konieczności przeprowadzenia wyborów w drugiej turze przeszli w województwach wielkopolskich kandydaci Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” do Sejmu, podczas gdy żaden z kandydatów strony koalicyjnej nie uzyskał w pierwszej turze wymaganego limitu 50 % głosów. W drugiej turze wyborów mandaty do Senatu uzyskali obaj kandydaci Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” w województwie leszczyńskim i jeden kandydat w województwie pilskim. Jedyny mandat w całym Senacie spoza Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” uzyskał bezpartyjny przedsiębiorca z województwa pilskiego Henryk Stokłosa. W drugiej turze wyborów mandaty do Sejmu uzyskali popierani nieoficjalnie przez Komitet Obywatelski „Solidarność”: w województwie poznańskim trzech kandydaci kandydujący z mandatów PZPR i Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego (ZSL), w województwie pilskim trzech kandydaci wybierani z mandatów PZPR i ZSL. Tylko w województwie kaliskim nie został wybrany do Sejmu kandydat z mandatu ZSL popierany nieoficjalnie przez Komitet Obywatelski „Solidarność”: Zwycięstwo kandydatów popieranych przez Komitet Obywatelski „Solidarność”: z mandatów koalicji rysowało perspektywę wzmocnienia w Sejmie pozycji Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” ponad ustalony przy „okrągłym stole” parytet.¹

Zmiany sytuacji politycznej w Wielkopolsce nabrały po wyborach zdecydowanej dynamiki. Wychodzące z podziemia organizacje skupiające przede wszystkim młodzież („Solidarność Walcząca”, Niezależny Związek Studentów (NZS), Konfederacja Polski Niepodległej (KPN), Polska Partia Socjalistyczna (PPS), Szkolne Koła Obrony „Solidarności”) starały się wywierać nacisk na przyspieszenie procesu usuwania z życia publicznego instytucji i osób i osób stanowiących podporę realnego socjalizmu. Służyły temu głównie manifestacje, pikety i demonstracje uliczne. Ich największe natężenie przypadło latem 1989 r. w Poznaniu. Organizowano je pod hasłami likwidacji Służby Bezpieczeństwa (SB), dymisji W. Jaruzelskiego ze stanowiska

¹ Andrzej. Choniawko, Województwa wielkopolskie w latach 1975 – 1989, Kronika Wielkopolski Za rok 1989, Nr 2, s. 259 – 320. Krzysztof Podemski, Zachowania wyborcze w Wielkopolsce 1984 – 90, Kronika Miasta Poznania Nr 1- 2, 1991, s. 131. Obwieszczenia Państwowej Komisji Wyborczej z czerwca 1989 r. o wynikach głosowania i wynikach wyborów do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 4 czerwca 1989 r. i wynikach

prezydenta, usunięcia z kluczowych stanowisk w rządzie T. Mazowieckiego członków PZPR, wycofania wojsk radzieckich z Polski, ukarania winnych wprowadzenia stanu wojennego. Odpowiednie napisy pojawiały się często na gmachu Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Poznaniu, a także innych siedzibach instancji tej partii w regionie. Podczas pikiety zorganizowanej przed konsulem radzieckim 17 września 1990 r. pojawiło się obok usunięcia wojsk radzieckich także hasło przyznania odszkodowań Polakom poszkodowanym przez ZSRR. W środowisku akademickim powracała kwestia zajęć wojskowych. „Wolność i Pokój” oraz NZS zorganizowały na początku roku akademickiego 1989/1990 pikiety przed siedzibą studium wojskowego Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu protestując w ten sposób przeciw obowiązkowi odbywania służby wojskowej. Z nielicznymi wyjątkami wystąpienia te organizowane najczęściej na placu Wolności, oraz w okolicach gmachów Komitetu Wojewódzkiego PZPR i Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych (WUSW) przy ul. Kochanowskiego nie napotykały na żadną kontrreakcję organów porządkowych. Żadnego przeciwdziałania nie wywołały też okupacje gmachu Komitetu Wojewódzkiego PZPR (17 stycznia 1990 r.) oraz Okręgowego Urzędu Kontroli Prasy i Widowisk (22 stycznia 1990 r.). Starano się blokować natomiast próby przedostawania się demonstrantów pod gmach WUSW. Po rozwiązaniu PZPR gmach ten stał się głównym punktem docelowym ulicznych demonstracji w Poznaniu. Do poważniejszych zajść doszło podczas demonstracji zorganizowanych przez "Solidarność Walczącą" i KPN w dniach 27 stycznia, 13 lutego i 22 marca 1990 r. przed siedzibą WUSW, podczas których doszło do poturbowania milicjantów, zniszczenia sprzętu milicyjnego i wybiciu szyb w kilku sklepach. Protestujący domagali się uznania SB za instytucję zbrodniczą, usunięcia ze stanowiska prezydenta Polski i ukarania W. Jaruzelskiego, ujawnienia wszystkich zbrodni SB, oraz natychmiastowego wycofania wojsk radzieckich z Polski. Manifestacja Socjaldemokracji Rzeczypospolitej Polskiej (SDRP) z okazji 1 maja 1990 r. została zaatakowana w trakcie składania kwiatów pod pomnikami M. Kasprzaka i Poznańskiego Czerwca przez członków Federacji Młodzieży Walczącej. Liczba uczestników każdego z tego rodzaju wystąpień kształtowała się na poziomie 50 – 200 osób. Najwięcej uczestników zgromadziły w tym okresie demonstracje w rocznicę Poznańskiego Czerwca w 1989 r., kiedy to usiłowano zakłócić oficjalną uroczystość zorganizowaną przez władze, oraz rocznicę układu radziecko-niemieckiego (23 sierpnia 1990 r.).²

ponownego głosowania i wynikach wyborów do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 18 czerwca 1989 r, Monitor Polski Dziennik Urzędowy Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej 1989 nr 21 Poz. 149 – 192.

² Biuletyny dzienne Wydziału Organizacyjnego PZPR w Poznaniu za III kwartał 1989 r., Komitet Wojewódzki PZPR w Poznaniu, sygn. 1197, Archiwum Państwowe w Poznaniu (dalej: AP w Poznaniu...). Kronika wydarzeń politycznych w województwach: kaliskim, konińskim, leszczyńskim, pilskim i poznańskim za rok 1989 r. (oprac. Helena Bednarska, Mieczysław Skąpski), Kronika Wielkopolski Rok 1991 Nr 1 – 2 s. 59 i n. (dalej: Kronika 1989 r....). Lena. Bednarska,

Niezależnie od zasadności wysuwanych haseł owe, gwałtowne często w swej formie, demonstracje uliczne nie spotykały się z masowym poparciem mieszkańców Poznania. Zdecydowanie większe zainteresowanie wzbudzały spokojniejsze formy manifestowania przekonań politycznych i przywiązania do określonych wartości. Dowiódł tego m.in. przebieg pierwszych od 1981 r. legalnych społecznych obchodów rocznicy Poznańskiego Czerwca w dniu 28 czerwca 1989 r. Uroczystość ta zgromadziła wielotysięczne rzesze mieszkańców miasta.³ Głęboką wymowę polityczną miała manifestacja przed pomnikiem Armii Poznań w Poznaniu zorganizowana przez „Solidarność”, KPN i PPS w pięćdziesiątą rocznicę wkroczenia wojsk radzieckich do Polski (17 września 1989 r.).

Niezwykle istotnym elementem zachodzących przemian była gruntowna zmiana stosunku do przeszłości. Obowiązujący dotychczas kanon pozytywnych tradycji związanych z rewolucyjnym nurtem w ruchu robotniczym i wiernopoddańczym stosunkiem do ZSRR został obalony bez większego oporu. Władze samorządowe jeszcze w starych składach podejmowały uchwały o odpowiednich zmianach w nazewnictwie ulic, osiedli mieszkaniowych, stadionów itp. Usuwano także inne pamiątki: na przykład w Lesznie czołg upamiętniający wyzwolenie miasta przez Armię Czerwoną, w holu Zespołu Szkół Zawodowych w Kole popiersie Feliksa Dzierżyńskiego - dotychczasowego patrona szkoły. Procesy te uległy intensyfikacji po wyborach samorządowych (27 maja 1990 r.). W Koninie nowa Rada Miejska postanowiła usunąć z miasta wszystkie pomniki związane z tradycjami komunistycznymi. Jako pierwszy usunięto znajdujący się naprzeciw ratusza obelisk upamiętniający żołnierzy radzieckich, którzy wyzwolili miasto spod okupacji hitlerowskiej. W Poznaniu zdemontowano między innymi pomnik Marcina Kasprzaka, zmieniono nazwy głównych ulic upamiętniające osoby związane z rewolucyjnym nurtem w ruchu robotniczym. Ideowe oblicze zachodzących zmian w życiu politycznym najlepiej ilustrowało przybycie na mszę w dniu 3 maja do kościoła garnizonowego w Poznaniu 1990 r., po raz pierwszy od ponad czterdziestu lat, oddziału Wojska Polskiego w szyku zwartym. Przed pomnikiem „Armii Poznań” odbyła się 17 września 1989 r. manifestacja w zapomnianą w okresie Polski Ludowej pięćdziesiątą rocznicę agresji ZSRR na Polskę.⁴

Po wyborach do Sejmu i Senatu ustały w zasadzie wystąpienia strajkowe. Do krótkotrwałych protestów o podłożu ekonomicznym doszło jedynie w lipcu i sierpniu 1989 r. w Miejskim Przedsiębiorstwie Komunikacyjnym i Zespole Elektrociepłowni „Pątnów-Adamów-

Mieczysław. Skąpski, Kronika wydarzeń politycznych w województwach: kaliskim, konińskim, leszczyńskim, pilskim i poznańskim w 1990 r., Kronika Wielkopolski Rok 1991 Nr 3 – 4 s. 97 i n. (dalej: Kronika 1990 r....)

³ Tadeusz Światała, Kronika wydarzeń w Poznaniu w 1989 r. (część druga), Kronika Miasta Poznania Nr 1- 2, 1991. s. 222

⁴ Kronika 1990 r....j. w.

Konin” w Koninie, Urzędzie Pocztowym nr 2 w Kaliszu, Miejskim Przedsiębiorstwie Komunikacyjnym i Urzędzie Pocztowym nr 2 w Poznaniu. Sygnałem szerszego i narastającego problemu społecznego był natomiast strajk głodowy pracowników służby zdrowia w Poznaniu zorganizowany w lipcu 1989 r. przed siedzibą Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu. Kolejarze w Pile i Krzyżu strajkowali w ramach akcji solidarnościowej z kolejarzami w Słupsku w maju 1990 r. Mimo, iż nie zaszły jeszcze żadne zmiany w rozwiązaniach prawno-ustrojowych państwa, postępowało wyraźne osłabienie pozycji politycznej PZPR. Utworzenie rządu T. Mazowieckiego pogłębiło ten proces. Instancje PZPR stawały się coraz wyraźniej ciałami fasadowymi. Słabł także autorytet organów władz administracyjnych w których kierownicze funkcje sprawowały wciąż osoby powołane na nie z rekomendacji PZPR. Wychodząc naprzeciw postulatom i apolityczności wymiaru sprawiedliwości w październiku 1989 r. rozwiązały się organizacje tej partii~ przy Sądzie Rejonowym oraz Okręgowej Radzie Adwokackiej. Działalność ogniw PZPR, ZSL i Stronnictwa Demokratycznego w zakładach pracy jesienią 1989 r. praktycznie zupełnie zamarła.⁵

W tej sytuacji ciężar władzy zaczął przesuwać się w kierunku struktur politycznych z udziałem dotychczasowych działaczy opozycji solidarnościowej. Najbardziej znacząco wyróżnił się swą działalnością tego rodzaju organ w województwie poznańskim. W dniu 23 sierpnia 1989 r. odbyło się spotkanie konsultacyjne szefów wojewódzkich organizacji: PZPR, ZSL, SD, .Wojewódzkiego Porozumienia Związków Zawodowych, Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego (NSZZ) "Solidarność", Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych (NSZZRI) „Solidarność”, podczas którego powołano Poznańskie Spotkanie Porozumiewawcze. Uczestnicy Spotkania wyrazili poparcie dla idei powołania rządu koalicyjnego T. Mazowieckiego. Nie udało się podjęta kilka dni później próba powołania alternatywnej instytucji pod nazwą "Poznański Okrągły Stół" z udziałem: ZSL, SD, NSZZ „Solidarność”, Wojewódzkiego Porozumienia Związków Zawodowych, KPN i PAX-u, Patriotycznego Ruchu Ocalenia Narodowego, Unii Chrześcijańsko-Społecznej oraz partii utworzonych w ostatnich kilku miesiącach: Partii Pracy, Stronnictwa Pracy i Polskiej Partii Socjalistycznej. Istotą tej inicjatywy było pominięcie PZPR. Efektem posiedzeń Poznańskiego Spotkania Porozumiewawczego były uchwały obligujące organa administracji państwowej. Na drugim spotkaniu w dniu 20 września 1989 r. dotyczącym gospodarki żywnościowej zobowiązano m.in. wojewodę poznańskiego do utworzenia giełdy zwierząt rzeźnych oraz likwidacji przedsiębiorstw monopolistycznych na rynku żywnościowym. Kolejne spotkanie zostało

⁵ Kronika 1989 r...j. w., Kronika 1990 r...j. w. Informacje KW PZPR w Poznaniu dotyczące pracy wewnątrzpartyjnej, Komitet Wojewódzki PZPR w Poznaniu sygn. 1378, AP w Poznaniu...j. w.

poświęcone dyskusji na temat zmian struktury oraz systemu funkcjonowania gospodarki terenowej. Przedmiotem jednego z ostatnich posiedzeń tego gremium w dniu 7 lutego 1990 r. było uspołecznienie środków masowego przekazu i powołanie obywatelskiej rady prasowej.⁶

W łonie PZPR nasilały się dyskusje nad przyszłością partii. Coraz wyraźniej dominowały głosy wskazujące na konieczność rozwiązania PZPR i założenie nowej partii lewicy. Na posiedzeniach Wojewódzkiego Komitetu Zjazdowego w Poznaniu powołanego w listopadzie 1989 r. dyskutowano założenia programowe takiej partii o nazwie Polska Socjalistyczna Partia Pracujących.⁷ Rozwiązanie PZPR (styczeń 1990 r.) było logiczną konsekwencją zachodzących wcześniej zmian w życiu politycznym kraju.

ZSL przechodziło proces głębokiej wewnętrznej transformacji ideowo-programowej. Znajdował on wyraz w odpowiednich rozwiązaniach organizacyjnych, które podejmowali sami działacze i członkowie tej partii. W Kaliszu w dniu 17 sierpnia 1989 r. powstał Społeczny Wojewódzki Komitet Odrodzenia Ruchu Ludowego. Komitet odwołał się do tradycji PSL i Stanisława Mikołajczyka oraz zadeklarował chęć współpracy z ogniwami NSZZRI "Solidarność". Podobne stanowisko zajął utworzony 31 sierpnia 1989 r. w Poznaniu Komitet Odnowy Ruchu Ludowego domagający się przy tym rehabilitacji czołowych działaczy PSL. W ruchu ludowym pojawiły się obok tego nowe, choć pozbawione większych wpływów struktury organizacyjne, wśród nich m.in. Polskie Stronnictwo Ludowe "Solidarność". Instancje ZSL koncentrowały się na działaniach mających na celu zapobieżenie rozbiciu organizacyjnemu ruchu ludowego. Dotyczyło to w szczególności organizacji ZSL w województwach kaliskim i poznańskim. Szczególnie ta ostatnia odgrywała ważną rolę w kraju. Znalazło to swój wyraz w wyborze Dominika Ludwiczaka, - rolnika z Trzebawia, prezesem Naczelnego Komitetu ZSL w Warszawie. Grupa kaliskich działaczy ludowych powołała w dniu 5 września 1989 r. Tymczasowy Zarząd Wojewódzki PSL. Stronnictwo miało w swej działalności kierować się programem i statutem PSL z 1946 r. Plenarne posiedzenie Wojewódzkiego Komitetu ZSL w Poznaniu podjęło w dniu 25 września 1989 r. uchwałę o zmianie nazwy organizacji wojewódzkiej na PSL i powrocie do ideologicznych założeń tej partii. Przewodniczącym partii w województwie poznańskim wybrano Tadeusza Nowaka, bliskiego współpracownika S. Mikołajczyka. W ślad za organizacją poznańską poszły jeszcze w tym samym miesiącu organizacje wojewódzkie ZSL w Lesznie i Koninie. Partia zaczęła używać nazwy PSL "Odrodzenie". W grudniu 1989 r. dokonano -wyboru tymczasowych Zarządów

⁶ Tamże...

⁷ Informacje KW PZPR w Poznaniu dotyczące wyborów do władz partyjnych, Komitet Wojewódzki PZPR w Poznaniu sygn. 1437, AP w Poznaniu...j. w.

Wojewódzkich PSL "Odrodzenie" w Wielkopolsce.⁸ Inne struktury organizacyjne ruchu ludowego traciły stopniowo na znaczeniu. Po połączeniu w marcu i kwietniu 1990 r. ogniw PSL "Odrodzenie" z odgrywającym zwłaszcza pewną rolę w województwach kaliskim i konińskim tzw. PSL Wilanowskim (od Wilanowa, gdzie zrodziła się inicjatywa utworzenia tej struktury) partia wróciła do nazwy PSL. Znaczna część członków dawnego ZSL wstąpiła po dopełnieniu niezbędnych formalności do nowej partii.

W przeciwieństwie do ZSL Stronnictwo Demokratyczne ulegało wyraźnym procesom dezintegracyjnym. Partią targaly wewnętrzne konflikty. Część czołowych działaczy SD podejmowała działalność w innych strukturach politycznych. Świadectwem postępującego kryzysu była m.in. rezygnacja w dniu 29 listopada 1990 r. całego prezydium Wojewódzkiego Komitetu SD w Poznaniu.⁹ Zmiany kadrowe nie przynosiły jednak żadnych efektów.

Żadna z nowo powstających, czy mających już pewne tradycje działalności podziemnej partii politycznych (KPN), nie mogła pretendować do samodzielnego odgrywania większej roli politycznej. Wydawało się, że z uwagi na poparcie tak potężnej instytucji jak Kościół katolicki, może to stać się udziałem Zjednoczenia Chrześcijańsko-Narodowego (ZCh-N), którego ogniw powstały w Poznaniu i Koninie już jesienią 1989 r. Z różnych względów nadzieje te okazały się płonne. Próby integracji nowo powstających struktur politycznych nie przynosiły trwałych efektów. W Koninie powstała na początku 1990 r. Rada Porozumienia Organizacji Niezależnych, jednak jej działalność ograniczyła się do jednego spotkania z przedstawicielami administracji województwa. Wobec zróżnicowanych poglądów nie zdołano przyjąć wspólnej rezolucji na zakończenie zorganizowanej w dniach 3 i 4 marca 1990 r. konferencji "Centroprawica w Polsce".¹⁰

Największą siłę politycznego oddziaływania wykazywał szybko odbudowujący w ciągu 1989 r. swe struktury NSZZ "Solidarność". Związek ten mimo, iż nie zdołał osiągnąć stanu zorganizowania z lat 1980 – 1981, stał się po rozwiązaniu PZPR najliczniejszą organizacją społeczno-polityczną w regionie skupiając w 1990 r. od około 12 tys. członków w województwie pilskim do 60 tys. członków w województwie poznańskim.

Pierwsze wolne od 1945 r. wybory do władz samorządowych (27 maja 1990 r.) potwierdziły siłę koalicji obywatelskich tworzonych przy współudziale NSZZ „Solidarność”. Koalicje takie uzyskały w każdym z województw regionu zdecydowanie największą liczbę głosów, aczkolwiek tylko w województwie poznańskim odpowiedni wynik zbliżył się od przeciętnej ogólnokrajowej (Tabela 1). Żadna z partii politycznych i organizacji pozostających poza ruchem obywatelsko-

⁸ Kronika 1989 r....j. w., Kronika 1990 r....j. w

⁹ Kronika 1990 r....j. w

¹⁰ Kronika 1989 r....j. w., Kronika 1990 r....j. w

solidarnościowym nie miała wówczas szans na znaczący sukces wyborczy. Na tle wyników ogólnokrajowych korzystnie wypadło poza województwem poznańskim PSL. Podobnie znacznie lepsze, niż w skali całego kraju wyniki wyborcze, uzyskały -znów poza województwem poznańskim, występujące z własnymi listami niezależne grupy obywateli. W województwie leszczyńskim był to wynik niemal równy temu jaki uzyskał tu ruch obywatelsko-solidarnościowy. Fakt ten w zestawieniu z wynikami wyborów w pozostałych województwach świadczył, że znaczna część elektoratu lokuje swe sympatie polityczne poza obozem solidarnościowym i partiami zrodzonymi w opozycji do realnego socjalizmu.

Tabela 1. Wyniki wyborów do rad gmin w dniu 27 maja 1990 r. w Wielkopolsce według grupowań politycznych w procentach

Nazwa listy wyborczej	Województwo					Polska
	kaliskie	konińskie	leszczyńskie	piłskie	poznańskie	
Organizacje ruchu obywatelsko-solidarnościowego wraz z ich koalicjami	39,5	48,8	39,8	40,6	52,4	54,3
Socjaldemokracja Rzeczypospolitej Polskiej wraz z jej koalicjami	3,7	2,3	1,6	2,2	2,6	2,7
Polskie Stronnictwo Ludowe wraz z jego koalicjami	6,9	6,4	7,0	6,8	4,7	4,8
Stronnictwo Demokratyczne	1,2	1,7	2,6	3,8	3,8	2,1
Pozostałe partie polityczne wraz z ich koalicjami*	3,8	1,9	-	2,6	6,2	3,1
Grupy obywateli	35,5	32,4	38,9	35,3	23,7	24,7
Organizacje społeczne, zawodowe, samorządowe**	8,2	5,4	7,1	8,0	5,3	5,9
Inne	1,2	1,1	3,0	0,7	1,3	1,4

* Największy udział w tworzeniu takich list miały Konfederacja Polski Niepodległej, Unia Polityki Realnej, Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe i Chrześcijańsko-Demokratyczne Stronnictwo Pracy

** Poza ruchem obywatelsko-solidarnościowym

Źródło: *Wybory do rad gmin 1990 r. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1990 r.*, Obliczenia własne.

Wyniki wyborów do władz samorządowych w dniu 27 maja 1990 r. skutkowały szeroko w życiu społeczno-politycznym regionu. Zwołany na pierwszym posiedzeniu w dniu 21 czerwca 1990 r. sejmik samorządowy województwa poznańskiego powołał komisję kwalifikacyjną przydatności do dalszej pracy w służbach specjalnych byłych funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa (SB). Na 405 funkcjonariuszy tylko 114 uzyskało ocenę pozytywną.¹¹ Wkrótce po zmianach we władzach

¹¹ Kronika 1990 r....j. w

samorządowych Poznania nastąpiła, m.in. pod wpływem demonstracji ulicznych organizowanych przez "Solidarność Walczącą", zmiana na stanowisku wojewody poznańskiego. Kandydata na wojewodę opiniował sejmik samorządowy. Podobnie procesy te przebiegały w innych województwach regionu.

Poznań wnosił wiele do rozwoju idei samorządności w skali regionu i kraju. Dowodem tego był m.in. wybór tego miasta na siedzibę Krajowego Sejmiku Samorządu Terytorialnego. Prezydent miasta Poznania Wojciech Szczęsny Kaczmarek pełnił funkcję przewodniczącego Związku Miast polskich. Poznań był także siedzibą stowarzyszenia Gmin Regionu Wielkopolski oraz Zrzeszenia Wójtów, Burmistrzów i Prezydentów Wielkopolski obejmującego województwa: bydgoskie, gorzowskie, kaliskie, konińskie, leszczyńskie, pilskie, poznańskie i zielonogórskie. Tutaj odbyło się też w lutym 1992 r. zebranie założycielskie Związku Gmin Wiejskich RP. W grudniu 1994 r. przewodniczącym Zrzeszenia został wybrany burmistrz Wrześni Celestyn Bachorz. Poznań wyraźnie zaznaczał funkcję centrum makroregionu. W dniu 7 czerwca 1994 r. zostało podpisane porozumienie wojewodów gorzowskiego, kaliskiego, konińskiego, leszczyńskiego, pilskiego, poznańskiego i zielonogórskiego w sprawie "Rozwoju produktu turystycznego w Wielkopolsce i Ziemi lubuskiej". a w ponad rok później w dniu 17 sierpnia 1995 r. wojewodowie województw: kaliskiego, konińskiego, leszczyńskiego, pilskiego, poznańskiego i sieradzkiego podpisali porozumienie o wzajemnej współpracy w zakresie promocji gospodarczej województw wielkopolskich. Rangę polityczną Poznania na mapie kraju podkreśliło przeprowadzenie w tym mieście spotkania premierów państw Grupy Wyszehradzkiej oraz Słowenii (25 listopada 1994 r.).

W obliczu zbliżających się wyborów prezydenckich następowała wyraźna polaryzacja polityczna obozu solidarnościowego. Znajdowało to także swe odbicie w Wielkopolsce. W województwach leszczyńskim i pilskim w sierpniu i wrześniu 1990 r. powstały jako pierwsze w regionie struktury ruchu Porozumienia Centrum. Poznań stał się najsilniejszym w Wielkopolsce ośrodkiem Ruchu Obywatelskiego Akcja Demokratyczna.

Tabela 2. Wyniki wyborów prezydenckich w dniu 25 listopada 1990 r.(I tura) i w dniu 9 grudnia (II tura) w Wielkopolsce w procentach

Nazwisko kandydata	Województwo					Polska
	kaliskie	konińskie	leszczyńskie	piłskie	poznańskie	
R. Bartoszcze	11,0	13,1	12,4	10,3	5,2	7,1
W. Cimoszewicz	11,3	10,1	11,9	13,0	9,9	9,2
L. Moczulski	2,2	2,1	2,0	2,5	2,1	2,5
T. Mazowiecki	16,8	9,3	20,2	22,2	29,5	18,1
S. Tymiński	27,3	27,8	28,7	26,7	21,1	23,1
L. Wałęsa	31,4	37,6	24,8	25,3	32,2	40,0
S. Tymiński*	34,3	38,6	38,8	38,6	25,4	25,7
L. Wałęsa*	65,7	61,4	61,2	61,4	74,6	74,3
Frekwencja	65,6	60,3	67,8	66,2	68,6	60,6
Frekwencja*	57,0	53,4	57,6	55,7	54,6	53,4

* II tura

** Źródło: Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 26 listopada 1990 r. o wynikach głosowania i wyników wyborów Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, zarządzonych na dzień 25 listopada 1990 r., *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej 1990 r. Nr 83 Poz. 483 s. 1126*. Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 10 grudnia 1990 r. o wynikach ponownego głosowania i wyników wyborów Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, zarządzonych na dzień 9 grudnia 1990 r. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej 1990 r. Nr 85 Poz. 499 s. 1158*

Kampania prezydencka dowiodła, że przy utrzymującym się wysokim poparciu dla zachodzących zmian ustrojowych i polityków obozu solidarnościowego znacząca część społeczeństwa nie jest skłonna się z nimi utożsamiać. Wprawdzie niemal we wszystkich województwach zwyciężył w pierwszej turze L. Wałęsa jednak odsetek uzyskanych przez tego kandydata głosów był bardzo zróżnicowany: od 24,8% w leszczyńskim do 37,6% w konińskim (Tabela 2). Jeszcze większy rozrzut głosów zanotował w Wielkopolsce T. Mazowiecki: od 9,3% w konińskim do 29,5% w poznańskim. Stosunkowo najbardziej stabilnym elektoratem mogli wykazać się w skali całego regionu: S. Tymiński (wygrał I turę wyborów w leszczyńskim oraz uzyskał w tymże województwie najlepszy wynik w II turze), W. Cimoszewicz i L. Moczulski. Znacznie gorsze, poniżej przeciętnych dla całego regionu, uzyskał w województwie poznańskim R. Bartoszcze. Wyniki wyborów prezydenckich wykazały, że ze zdecydowaną największą aprobatą, mierzoną poparciem dla L. Wałęsy i T. Mazowieckiego, zachodzące przemiany ustrojowe przyjmują mieszkańcy województwa poznańskiego. Na przeciwnym biegunie plasowało się województwo leszczyńskie z najwyższym w regionie poparciem dla S. Tymińskiego i

ponadprzeciętnym dla R. Bartoszcze i W. Cimoszewicza. Niewątpliwy wpływ na taki stan rzeczy miała struktura społeczna i ogólny stan świadomości politycznej mieszkańców poszczególnych województw. Zachodzące zmiany w polityce gospodarczej przyniosły doraźne pogorszenie położenia ludności utrzymującej się z pracy w rolnictwie, szczególnie dotkliwie odczuła to legitymująca się w okresie realnego socjalizmu stosunkowo wysokimi dochodami, wieś leszczyńska. Poparcie dla S. Tymińskiego było wyrazem dezaprobaty dla prowadzonej przez rząd T. Mazowieckiego polityki rolnej i mogło świadczyć o utrzymującym się przekonaniu, że istnieje jakaś trzecia droga rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, utożsamiana właśnie z tym tajemniczym kandydatem.

Rok 1991 przyniósł dalszą zdecydowaną polaryzację życia politycznego. Dotyczyło to w szczególności obozu solidarnościowego z którego wyłaniały różniące się wyraźnie założeniami ideowo-programowymi partie polityczne. Następnym podziału jaki zarysował się w obozie solidarnościowym w trakcie wyborów prezydenckich było powstanie partii identyfikujących się z T. Mazowieckim (Unia Demokratyczna), względnie L. Wałęsą (Porozumienie Centrum} i mających ambicje odgrywania decydującej roli politycznej w kraju. Bezpośrednio po wyborach prezydenckich komitety wyborcze T. Mazowieckiego przekształciły się w komitety założycielskie Unii Demokratycznej. W Kaliszu powstała od razu w ten sposób Rada Wojewódzka tej partii. Z komitetów wyborczych L. Wałęsy wywodziła się z kolei znaczna część działaczy Porozumienia Centrum. W pierwszym półroczu 1991r. obie partie odbywały w Wielkopolsce swe zjazdy założycielskie. Obok tego formalną działalność rozpoczęły w regionie inne partie, spośród których aktywnością wyróżniały się Kongres Liberalno-Demokratyczny (KL-D), Partia Chrześcijańskich Demokratów i Partia Wolności. W przypadku Partii Chrześcijańskich Demokratów Poznań był siedzibę krajowych władz partii. Nastąpiła także w tym okresie konsolidacja (ZCh-N) i Unii polityki Realnej (UPR).

Wszystkie działające partie polityczne, nie wyłączając istniejącej nielegalnie już od 1978 r. KPN, oraz powstałej na gruzach PZPR – SDRP miały charakter organizacji kadrowych. Liczebność największych partii kształtowała się w skali całego regionu w granicach 500 – 3000 osób. Mająca szczególnie dobre warunki organizacyjnego startu SDRP liczyła na przykład w województwie poznańskim w połowie 1990 r. około 1700 członków. W celu zwiększenia szans politycznego oddziaływania partia ta utworzyła w pierwszych miesiącach swej działalności obejmujące 7 województw Wielkopolsko-Lubuskie Porozumienie Socjaldemokracji RP. Sformalizowane kontakty w skali kilku województw utrzymywały także inne partie. Na przykład w październiku 1990 r. odbył się zjazd regionalny delegatów ZCh-N województw: kaliskiego, leszczyńskiego i poznańskiego. KL-D rozpoczął w regionie działalność od Wielkopolskiego Komitetu

Organizacyjnego. W lipcu 1991 r. Unia Demokratyczna powołała Wielkopolską Radę Koordynacyjną, w skład której weszli przedstawiciele tej partii z województw: poznańskiego, kaliskiego, konińskiego i pilskiego. Ogniwa poszczególnych partii działały głównie w większych ośrodkach miejskich. Efemerydami okazywały się na ogół partie, które powstały jako organizacje o zasięgu lokalnym np. Chrześcijańsko-Oemokratyczne Stronnictwo Pracy i Wielkopolska Unia Socjaldemokratyczna). Większe znaczenie zyskała spośród tego typu struktur Unia Wielkopolan.

Po wyborach prezydenckich coraz rzadsze stawały się demonstracje uliczne. W 1991 r. tę formę manifestowania postaw politycznych wywołała na szerszą skalę tylko interwencja wojsk radzieckich na Litwie. Demonstracja przed konsulem radzieckim w Poznaniu w dniu 14 stycznia 1991 r. zgromadziła obok siebie członków KPN, Ruchu Wolność i Pokój, NSZZ "Solidarność" oraz Ruchu Obywatelskiego Akcja Demokratyczna. W trakcie demonstracji użyto butelek z benzyną. Pierwszego marca 1991 r. przed konsulem USA w Poznaniu odbyła się manifestacja zorganizowana przez ZCh-N oraz KPN. Manifestanci zarzucali amerykańskiej administracji popieranie " hańby jałtańskiej " i żądali do dopuszczenia polski do stołu obrad konferencji międzynarodowej w sprawie Niemiec. "Solidarność Walcząca" i Partia Wolności próbowały wywierać nacisk na usunięcie z organów wymiaru sprawiedliwości w Poznaniu osób, którym zarzucano sprzeniewierzenie się zasadzie niezawisłości oraz weryfikację pracowników Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu.¹²

Nowym zjawiskiem stały się protesty rolników szczególnie drastycznie odczuwających skutki przeobrażeń gospodarczych. W dniu 11 stycznia 1991 r. NSZZRI "Solidarność" zorganizował manifestację przed Urzędem Wojewódzkim w Poznaniu. Jej uczestnicy domagali się ukarania winnych afery alkoholowej "Schnapsgate". Pod hasłami zmiany polityki w stosunku do państwowych gospodarstw rolnych przetoczyła się 21 lutego 1991 r. przez Poznań kawalkada samochodów i maszyn rolniczych. W województwie leszczyńskim w następnym miesiącu chłopci blokowali drogi protestując przeciw wysokim odsetkom od kredytów i niskim cenom skupu artykułów rolnych.¹³

Do najpoważniejszych wystąpień strajkowych należały w tym okresie strajki pracowników Państwowej Komunikacji Samochodowej w województwach: kaliskim i leszczyńskim i poznańskim (luty 1991 r.), przeprowadzony w ramach akcji ogólnopolskiej trzydniowy strajk kolejarzy poznańskiego węzła Polskich Kolei Państwowych (wrzesień 1991), połączony z przemarszem przez miasto strajk załogi zagrożonej likwidację kaliskiej Wytwórni Sprzętu

¹² Przegląd wydarzeń w Poznaniu styczeń – czerwiec 1991, Kronika Miasta Poznania Nr 1-2 1991 s. 224 i n.

¹³ Kronika wydarzeń politycznych w województwach: kaliskim, konińskim, leszczyńskim, pilskim i poznańskim za pierwsze półrocze 1991 r. (oprac. Helena Bednarska, Mieczysław Skąpski), Kronika Wielkopolski Rok 1992 Nr 1, s. 160 i n.

Komunikacyjnego (październik 1991 r.) W Koninie i Poznaniu doszło we wrześniu i październiku 1991 r. do akcji protestacyjnych nauczycieli niezadowolonych z ciągłego obniżania się płac realnych i projektów zmian karty nauczyciela. Ogólniejszy, choć nie pozbawiony przy tym politycznego podłoża charakter, miała manifestacja zorganizowana przez Terenowe Porozumienie Ogólnopolskiego Porozumienia Związków Zawodowych w Wielkopolsce (województwa kaliskie, konińskie, leszczyńskie, pilskie, poznańskie) w dniu 5 kwietnia 1991 r. w Poznaniu. Na plan pierwszy wysunięto w tym przypadku problem niskiego poziomu życia bezrobotnych oraz podwyżek płac w sferze budżetowej.¹⁴

Rozczarowanie części społeczeństwa efektami procesu transformacji nie miało większego wpływu na rezultaty pierwszych w historii po 1945 r. wolnych wyborów do Sejmu i Senatu (27 października 1991 r.). Zakończyły się one zwycięstwem partii politycznych wywodzących się z obozu solidarnościowego jednak w porównaniu z wynikami wyborów prezydenckich oraz wyborów czerwcowych do senatu w 1989 r. jego przewaga nad wywodzącymi się wprost z dawnego układu politycznego Sojuszem Lewicy Demokratycznej (SLD) i PSL uległa niewątpliwemu osłabieniu (Tabela 3). W najmniejszym stopniu dotyczyło to województwa poznańskiego, gdzie SLD i PSL – startujący w wyborach jako PSL Sojusz Programowy, uzyskały wyniki zdecydowanie gorsze od przeciętnych dla całego regionu. Mieszkańcy województwa poznańskiego okazywali szczególne sympatię partiom politycznym stojącym na gruncie gospodarczego liberalizmu i utożsamianym w opinii społecznej z zachodzącymi w Polsce przemianami. Znacznie większe niż w innych województwach poparcie (14,62%) uzyskała głosząca skrajny liberalizm UPR. W jeszcze większych rozmiarach tendencje te przejawily się w samym Poznaniu, gdzie Unia Demokratyczna uzyskała 21,7% wyprzedzając: KL-D (12,8%), SLD (10,1%), Wyborczą Akcją Katolicką (17,3%), Unię Wielkopolan (15,7%) oraz UPR (15,6%). Spośród pozostałych części regionu najbardziej od przeciętnych ogólnokrajowych odbiegały wyniki wyborów w tworzącym jeden okręg wyborczy województwach konińskim i sieradzkich. Szczególną uwagę zwracał najwyższy odsetek głosów, jaki uzyskała tu lista PSL Sojusz Programowy. W parze z tym szedł najlepszy w Wielkopolsce rezultat wyborczy listy Porozumienia Ludowego grupującego związane z obozem solidarnościowym struktury ruchu ludowego. Sukces ten został osiągnięty głównie kosztem Unii Demokratycznej, która osiągnęła w tym okręgu najslabszy wynik w skali całego regionu i jeden z najgorszych w kraju. We wszystkich okręgach wyborczych Wielkopolski poza województwem poznańskim SLD i PSL Sojusz programowy uzyskały wynik lepszy od przeciętnego w kraju, natomiast gorszy od przeciętnego w kraju uzyskały: KL-D, Porozumienie Obywatelskie Centrum i

¹⁴ Tamże..., Lena Bednarska, Kronika wydarzeń politycznych w województwach: kaliskim, konińskim, leszczyńskim, pilskim i poznańskim za drugie półrocze 1991 r., Kronika Wielkopolski Rok 1992 Nr 2, s. 147 i n.

KPN. Najbardziej zróżnicowane wyniki wyborcze w skali regionu zanotowało Porozumienie Ludowe.

Oslabienie wpływów politycznych obozu solidarnościowego potwierdziły też wyniki wyborów do senatu. Tylko w województwach kaliskim i poznańskim wszystkie miejsca w senacie obsadziły osoby popierane przez komitety wyborcze partii tego obozu: Unię Demokratyczną i KLD. W pozostałych województwach do senatu wybrano 3 osoby kandydujące z list niezależnych w tym dwie w pilskim oraz po jednej z listy PSL (konińskie), Unii Demokratycznej i Unii Wielkopolan (leszczyńskie).

Istotnym, choć nie jednym czynnikiem decydującym o ewolucji postaw politycznych mieszkańców regionu, było położenie ekonomiczne jego mieszkańców. poszczególne warstwy społeczne korzystały w bardzo nierównomierny sposób z dobrodziejstw gospodarki rynkowej. pogarszaniu uległa sytuacja pracowników sfery budżetowej, zwłaszcza pracowników służby zdrowia i oświaty. Wyrazem społecznego rozczarowanie i braku akceptacji dla skutków liberalizacji mechanizmów gospodarczych był zorganizowany 13 stycznia 1992 r. przez NSZZ "Solidarność" i NSZZRI "Solidarność" ogólnopolski jednogodzinny strajk ostrzegawczy. Akcja spotkała się z poparciem innych organizacji związkowych. W strajku brało w Wielkopolsce udział średnio 80 - 85% członków "Solidarności". Odrębne ogólnopolskie akcje protestacyjne przeprowadzili: w grudniu 1991 r. - pracownicy służby zdrowia, a w lutym 1992 r. - nauczyciele.

Tabela 3. Wyniki wyborów parlamentarnych w dniu 27 października 1990 r. w Wielkopolsce w procentach*

Komitet wyborczy	Województwo – Okręg wyborczy					Polska
	kaliskie	konińskie i sieradzkie	leszczyńskie i zielonogórskie	pilskie i gorzowskie	poznańskie	
Unia Demokratyczna	13,57	8,05	11,56	14,36	17,40	12,31
Sojusz Lewicy Demokratycznej	14,43	14,17	14,74	16,12	10,50	11,98
Wyborcza Akcja Katolicka	7,72	6,77	11,73	10,01	7,16	8,73
Porozumienie Obywatelskie Centrum	5,06	6,58	7,67	4,93	4,68	8,71
Polskie Stronnictwo Ludowe Sojusz Programowy	14,31	19,45	13,95	12,08	7,53	8,67
Konfederacja Polski Niepodległej	4,44	6,00	4,01	5,11	3,82	7,50
Kongres Liberalno-Demokratyczny	4,24	4,52	4,31	4,43	9,82	7,48
Porozumienie Ludowe	9,11	12,18	1,76	5,53	2,78	5,46
NSZZ Solidarność	5,16	4,79	3,56	6,27	4,37	5,05
Polska Partia Przyjaciół Piwa	3,61	3,37	4,02	-	3,98	3,27
<i>Frekwencja</i>	<i>44,34</i>	<i>38,05</i>	<i>42,10</i>	<i>41,96</i>	<i>47,72</i>	<i>43,20</i>

* Dotyczy 10 list, które uzyskały największą liczbę głosów w skali całego kraju

Źródło: Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 31 października o wynikach wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 27 października 1991 r. Monitor Polski Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej 1991, Nr 41, Poz. 288

Nastroje niezadowolenia utrzymywały się wśród rolników. W kwietniu 1992 r. doszło do utworzenia w województwie leszczyńskim pierwszych w regionie struktur radykalnego Związku Zawodowego Rolników "Samoobrona" ("Samoobrona"). Do najbardziej spektakularnych akcji „Samoobrony” w Wielkopolsce należała blokada drogi na trasie Łódź – Wrocław w Sokolnikach w województwie kaliskim (czerwiec 1992 r.) oraz okupacja Urzędu Wojewódzkiego w Lesznie (grudzień 1992 r.)¹⁵

Przedmiotem protestów nauczycieli i pracowników służby zdrowia stawały się kwestie ogólniejszej natury. W trakcie wystąpień strajkowych grup pracowniczych w maju 1993 r. wysuwano poza postulaty płacowymi żądania zwiększenia nakładów na oświatę, kulturę i służbę zdrowia. Największy zasięg i długotrwały charakter przybrał strajk nauczycieli w województwie poznańskim (4 - 21 maja 1993 r.).¹⁶

Wybory do sejmu i senatu przeprowadzone w dniu 19 września 1993 r. przyniosły w Wielkopolsce podobnie jak w całym kraju zdecydowaną zmianę preferencji politycznych mieszkańców regionu (Tabela 4). Zakres zmian był jednak bardzo zróżnicowany. Najbardziej od średnich krajowych odbiegały wyniki wyborów w województwie poznańskim gdzie zdecydowanie zwyciężyła Unia Demokratyczna, a Unia Pracy zajmując trzecie miejsce uzyskała dwukrotnie więcej głosów niż przeciętnie w całym kraju i ponad dwukrotnie więcej, niż w pozostałych województwach regionu. Tak wysokie "zdobycze" obu tych partii w województwie poznańskim dokonały się głównie kosztem PSL. Wyniki wyborów w województwie poznańskim potwierdziły, że mieszkańcy tej części regionu, a zwłaszcza jego stolicy Poznania preferują gospodarczy i polityczny liberalizm. Znacznie słabsze, niż w innych województwach okazały się sympatie dla wywodzącego się wprost z PZPR i jej akolitów obozu lewicy w postaci SLD. Sympatie te znacznie częściej niż w innych częściach regionu były przenoszone na Unię Pracy - partię, która legitymując się w dużej mierze solidarnościowym rodowodem nie ukrywała aspiracji odgrywania pierwszoplanowej roli na lewej stronie sceny politycznej w Polsce. Na drugim biegunie orientacji wyborczych znalazły się województwa: pilskie i konińskie. W pierwszym rezultacie zdecydowanie przewyższający średnią krajową uzyskał SLD, odbierając głosy przede wszystkim PSL. W województwie konińskim z kolei zwycięski tu PSL zepchnął dopiero na piąte miejsce Unię Demokratyczną. Charakterystyczne dla tego województwa były przy tym najlepsze wyniki

¹⁵ Lena Bednarska, Kronika wydarzeń politycznych w województwach: kaliskim, konińskim, leszczyńskim, pilskim i poznańskim za II kwartał 1992 roku, Kronika Wielkopolski Rok 1992 Nr 4, s. 99 i n.

¹⁶ Marek Wybraniec, Strajki i protesty w „budżetówce”, Kronika Wielkopolski Rok 1993 Nr 3, s. 154

wyborów, jakie w skali całego regionu uzyskały Krajowy Komitet Wyborczy "Ojczyzna" utworzony przez ZCh-N oraz KPN. Wyniki wyborów do Senatu korespondowały z rezultatami wyborów do Sejmu. W województwach, gdzie w wyborach do sejmu zwyciężyło SLD senatorami zostały osoby reprezentujące to ugrupowanie. W województwie konińskim senatorami zostali przedstawiciele PSL. Dość nietypowe były wyniki wyborów do Senatu w województwie poznańskim, gdzie zwycięska w wyborach do Sejmu Unia Demokratyczna nie wprowadziła do Senatu żadnego swojego kandydata. Obie osoby, które wygrały wybory do Senatu w tym województwie, swą aktualną działalnością jednak w pełni potwierdzały liberalne preferencje wyborcze jego mieszkańców.¹⁷

Tabela 4. Wyniki wyborów parlamentarnych w dniu 19 września 1993 r. w Wielkopolsce w procentach*

Komitet wyborczy	Województwo					Polska
	kaliskie	konińskie	leszczyńskie	pilskie	poznańskie	
Sojusz Lewicy Demokratycznej	23,5	21,1	21,9	27,5	18,6	20,41
Polskie Stronnictwo Ludowe	23,1	24,5	21,0	16,4	10,0	15,40
Unia Demokratyczna	9,6	5,9	9,7	9,9	22,9	10,59
Unia Pracy	6,1	6,4	7,3	5,1	14,6	7,28
Katolicki Komitet Wyborczy „Ojczyzna”	5,5	7,2	6,2	6,3	4,9	6,30
Konfederacja Polski Niepodległej	3,1	4,4	2,7	3,8	2,1	5,77
Bezpartyjny Blok Wspierania Reform BBWR	4,5	4,0	6,7	3,6	3,5	5,41
Komisja Krajowa NSZZ „Solidarność”	4,4	4,3	3,0	3,0	2,7	4,90
Porozumienie Centrum	3,7	2,4	2,7	2,6	2,4	4,42
Kongres Liberalno-Demokratyczny	2,4	2,1	2,3	2,9	3,9	3,90
<i>Frekwencja</i>	<i>56,64</i>	<i>49,93</i>	<i>60,00</i>	<i>56,74</i>	<i>59,33</i>	<i>52,08</i>

* Dotyczy 10 list, które uzyskały największą liczbę głosów w skali całego kraju

Źródło: Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 23 września 1993 r. o wynikach wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 19 września 1993 r. Monitor Polski Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej 1993, Nr 50, Poz. 470

Po utworzeniu rządu przez SLD i PSL niektóre ugrupowania prawicowe usiłowały wykorzystywać dla powiększenia swych wpływów wybuchające głównie na tle ekonomicznym konflikty społeczne. W Wielkopolsce działania te były w zasadzie bezprzedmiotowe, gdyż w latach

¹⁷ Por. Katarzyna Sierżant, Wyniki wyborów do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 19 września 1993 r., Kronika Miasta Poznania 1994, 1 – 2 s. 454 i n.

1994-1995 nie dochodziło w regionie do poważniejszych akcji strajkowych. Znaczące wystąpienie strajkowe miało miejsce w kwietniu 1994 r. w Kopalni Węgla Brunatnego w Koninie, której załoga protestowała przeciw włączeniu zakładu do holdingu elektroenergetycznego. Specyficzne, wyrastające głównie na podłożu konfliktu załogi z dyrektorem, podłoże miał kilkutygodniowy strajk w Ogrodzie Zoologicznym w Poznaniu (maj – czerwiec 1994r.).¹⁸

Wybory samorządowe w czerwcu 1994 r. nie przyniosły odwrócenia niekorzystnej dla obozu solidarnościowego tendencji. Spośród największych miast Wielkopolski tylko w Poznaniu nie zakończyły się one zwycięstwem SLD.¹⁹ Największy sukces wyborczy odniósł blok SLD w Koninie zdobywając 50% mandatów w Radzie Miejskiej.

Wyborcze porażki obozu solidarnościowego miały swe istotne źródło w jego postępującej dezintegracji organizacyjnej i programowej. Próby powstrzymania tego procesu i ponownego tworzenia większych struktur kończyły się niepowodzeniem. Zainteresowana nimi okazywała się tylko część ugrupowań lokujących się na prawej stronie sceny politycznej. Na przykład w zwołanym w Koninie w październiku 1994 r. prawicowym forum społeczno-politycznym wzięły udział tylko trzy ugrupowania: Forum Prawicy Demokratycznej, Samorządna Ziemia Konińska oraz Porozumienie 11 listopada.²⁰

Życie społeczno-polityczne regionu w tym okresie przebiegało pod znakiem zdecydowanego wygaśnięcia manifestacji ulicznych. Te, które się odbywały przebiegały spokojnie gromadząc nie więcej, niż kilkudziesięciu uczestników. Miały one miejsce wyłącznie w Poznaniu. Należały do nich: ekologiczna manifestacja rowerzystów w dniu 17 sierpnia 1994 r. w Poznaniu z udziałem młodzieży z Francji, Włoch i Hiszpanii; protest sympatyków i członków KPN przeciwko wkroczeniu wojsk Rosji do Czeczeni (4 stycznia 1995 r.) przed konsulem rosyjskim oraz mityng Ruchu Odbudowy Polski (ROP) pod hasłem: "nie – komunie, agentom, kłamcom" przed Poznańskim Domem Towarowym "Okrągłak" (5 stycznia 1995 r.).²¹

Środowiskowy charakter miały solidarnościowe akcje protestacyjne pracowników służby zdrowia i policji.. W dniu 7 grudnia 1994 r. doszło do pikiety przed Urzędem Wojewódzkim w Poznaniu na znak poparcia dla głodujących działaczy "Solidarności" służby zdrowia w Warszawie. Do trwającej od 17 dni ogólnokrajowej głodówki -protestu służby zdrowia przyłączyły się w dniu

¹⁸ Zdzisław Gawryszak, Strajk w poznańskim ZOO, Kronika Wielkopolski Rok 1994 Nr 3, s. 168

¹⁹ Por. Katarzyna Sierżant – Doda, Wyniki wyborów do Rady Miejskiej Poznania w dniu 19 czerwca 1994 roku, Kronika Miasta Poznania 1994, 3 – 4 s. 353 i n.

²⁰ Wiadomości z miast i gmin, Kronika Wielkopolski Rok 1995 Nr 1, s. 179

²¹ Przegląd wydarzeń politycznych w Poznaniu styczeń – marzec 1995, Kronika Miasta Poznania Nr 2 1995 s. 26

17 grudnia 1994 r. dwie pracownice poznańskiej służby zdrowia. W lutym 1995 r. poznańscy policjanci przyłączyli się na kilka dni do strajku policjantów w Bydgoszczy.²²

Tabela 5. Wyniki wyborów prezydenckich w dniu 5 listopada 1995 r.(I tura) i w dniu 19 listopada 1995 r. (II tura) w Wielkopolsce w procentach

Nazwisko kandydata	Województwo					Polska
	kaliskie	konińskie	leszczyńskie	pilskie	poznańskie	
L. Bubel	0,04	0,05	0,04	0,04	0,04	0,04
H. Gronkiewicz – Waltz	2,47	1,87	2,59	2,65	2,79	2,76
J. Korwin – Mikke	1,57	1,41	1,77	1,75	2,90	2,40
T. Koźluk	0,15	0,16	0,15	0,19	0,12	0,15
J. Kuroń	8,89	7,95	10,22	10,70	11,69	
A. Kwaśniewski	43,71	45,13	46,74	46,18	39,07	35,11
A. Lepper	1,86	2,47	2,39	1,90	1,11	1,32
J. Olszewski	3,91	6,19	3,62	3,52	3,71	6,86
W. Pawlak	7,00	7,36	6,03	3,85	2,48	4,31
J. Pietrzak	0,90	0,91	0,73	0,84	0,76	1,12
K. Piotrowicz	0,08	0,07	0,08	0,07	0,06	0,07
L. Wałęsa	26,25	23,62	22,55	24,93	31,44	33,11
T. Zieliński	3,17	2,80	3,11	3,39	3,84	3,53
A. Kwaśniewski*	63,15	65,72	67,21	64,63	54,39	51,72
L. Wałęsa*	36,85	34,28	32,79	35,37	45,61	48,28
<i>Frekwencja</i>	<i>68,36</i>	<i>62,98</i>	<i>70,51</i>	<i>69,15</i>	<i>70,95</i>	<i>64,70</i>
<i>Frekwencja*</i>	<i>71,97</i>	<i>67,59</i>	<i>73,12</i>	<i>72,92</i>	<i>73,15</i>	<i>68,23</i>

*II tura

Źródło: Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 6 listopada 1995 r. o wynikach głosowania i wyników wyborów Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, zarządzonych na dzień 5 listopada 1995 r., Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej 1995 r. Nr 126 Poz. 604 s. 2809. Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 10 grudnia 1995 r. o wynikach ponownego głosowania i wyników wyborów Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w drugiej turze głosowania przeprowadzonego w dniu 19 listopada 1995 r. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej 1990 r. Nr 131 Poz. 636 s. 2885.

Wyniki wyborów prezydenckich dowodziły utrzymywania się wyraźnych różnic w preferencjach politycznych mieszkańców poszczególnych części regionu (Tabela 5). Istota tych różnic nie ulegała przy tym zasadniczym zmianom. Bardzo wyraźna była korelacja wyników wyborów prezydenckich w 1995 r. z wynikami wyborów parlamentarnych w 1993 r. W obu

²² Tamże...

przypadkach na listy SLD i kandydaturę A .Kwaśniewskiego zdecydowanie najmniej głosów padło w województwie poznańskim. Dotyczyło to odpowiednio PSL i W .Pawlaka. W tymże województwie najwięcej głosów w skali całego regionu uzyskali kandydaci utożsamiani z dokonującą się od 1990 r. transformację ustrojową: L. Wałęsa i J. Kuroń oraz skrajny liberał J. Korwin – Mikke . Charakterystyczny dla wyników wyborów w tym województwie był jednak tylko niewiele lepszy od przeciętnej krajowej wynik wyborczy J. Kuronia oraz gorsze od przeciętnej krajowej, zarówno w pierwszej jak i drugiej turze wyborów, wyniki wyborcze L. Wałęsy. Świadczyły one o zachodzących na korzyść kojarzonej z SLD lewicy zmianach preferencji wyborczych także w tym województwie. Na tle wyników ostatnich wyborów parlamentarnych nie zaskakiwał najgorszy w skali całego regionu wynik wyborczy J. Kuronia w województwie konińskim. Najlepsze wyniki w skali regionu uzyskali tu kandydaci występujący z ostrą krytykę dotychczasowych metod przebudowy ustrojowej: J. Olszewski, A. Lepper. Jednak nawet w tym województwie nie dokonało się to kosztem kandydata SLD, lecz kandydatów wysuniętych przez PSL, Unii Pracy, oraz co stało się już typowe dla tej części regionu kandydata Unii Wolności.

Tabela 6. Wyniki głosowania w referendum konstytucyjnym przeprowadzonym w dniu 25 maja 1997 r. w Wielkopolsce w procentach

Ważne odpowiedzi	Polska	Województwo				
		kaliskie	konińskie	leszczyńskie	pilskie	poznańskie
Tak	52,71	59,79	60,91	62,23	62,91	59,19
Nie	45,89	38,35	37,29	35,84	35,34	39,51
<i>Frekwencja</i>	<i>42,86</i>	<i>43,20</i>	<i>35,86</i>	<i>43,29</i>	<i>42,38</i>	<i>47,69</i>

Źródło: Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 26 maja 1997 r. o wynikach głosowania i wynikach referendum konstytucyjnego przeprowadzonego w dniu 25 maja 1997 r. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej 1997 r. Nr 54, Poz. 353

Wyniki referendum uwłaszczeniowego przeprowadzonego w dniu 18 lutego 1996 r. nie odbiegały zasadniczo od przeciętnych uzyskanych w skali całego kraju (Tabela 6). Przy frekwencji wynoszącej dla całej Polski 32,4%, w województwach poznańskim i konińskim kształtowała się ona powyżej tego wskaźnika (odpowiednio 34,5% i 32,8%), natomiast w województwach kaliskim, pilskim i leszczyńskim była niższa (odpowiednio: 30,5%, 30,3%, 27,5%). Najwyższa była frekwencja w samym Poznaniu (39,8%). W województwie poznańskim najniższą frekwencję zanotowano w gminie Obrzycko. Bardzo wyraźnie wystąpiła korelacja frekwencji w referendum ze wskaźnikami uprzemysłowienia poszczególnych województw. Korelacja ta zaznaczyła się także w związku z odpowiedzią na pytanie trzecie dotyczące zwiększenia wartości Narodowych Funduszy

Inwestycyjnych. W skali kraju pozytywnie na to pytanie odpowiedziało 21,86% biorących udział w referendum, natomiast w województwie. poznańskim - 26,18%.

Po nierozstrzygniętym, z uwagi na niską frekwencję, referendum dotyczącym uwłaszczenia, życie społeczno – polityczne regionu zaczęły wypełniać z coraz większym nasileniem przygotowania do kolejnych wyborów parlamentarnych. Przebiegały one w atmosferze politycznego spokoju zmaconego jedynie zgłaszanymi, podobnie jak w połowie kwietnia 1996 r. w innych ośrodkach akademickich, żądaniami pracowników i studentów poznańskich wyższych uczelni zdymisjonowania ministra edukacji narodowej Józefa Jerzego Wiatra, oraz przechodzącymi już do corocznej tradycji, utarczkami słownymi i przepychankami uczestników lewicowej manifestacji i prawicowej kontrmanifestacji na placu Bernardyńskim w dniu 1 maja. Najszerze nastroje niezadowolenia o podłożu ekonomicznym utrzymywały się wśród pracowników służby zdrowia. Wyrazem tego była pikietą pracowników służby zdrowia przed Urzędem Wojewódzkim w Poznaniu w dniu 14 czerwca 1996 r. oraz zablokowanie dwa dni później na 15 minut ruchu samochodowego na rondzie Kaponiera w centrum Poznania. Lokalny charakter miał spór zbiorowy między pracownikami Miejskiego Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego (MPK) w Poznaniu, a Zarządem Miasta Poznania. W swym kulminacyjnym punkcie spór ten przerodził się w kilkudniowy strajk (6 – 11 stycznia 1997 r.) pracowników MPK paraliżując częściowo życie miasta. Strajk miał podłoże czysto ekonomiczne. Jego uczestnicy domagali się od władz miasta znacznych podwyżek miesięcznego wynagrodzenia.²³

W obozie prawicy pomnym przyczyn porażki w poprzednich wyborach coraz wyraźniej dojrzało przekonanie o konieczności działań integracyjnych. Utworzenie Akcji Wyborczej Solidarność (AWS) poprzedziły odpowiednie inicjatywy w poszczególnych województwach. Już 22 lutego 1996 r. zostało zawarte porozumienie o współpracy partii prawicowych w Kaliszu. Akt zawiązujący działalność wielkopolskiego oddziału AWS został podpisany przez 15 poznańskich ugrupowań politycznych w dniu 30 sierpnia 1996 r w Poznaniu. Spośród nowych ugrupowań politycznych, jakie pojawiły się w toku przygotowań do wyborów, najsilniej zaznaczał swą obecność Ruch Stu. Konferencja regionalna tej partii odbyła się 9 listopada 1996 r. AWS grupująca skłócone najczęściej i nieposiadające dotąd większych wpływów partie prawicowe, okazała się mieć dużą siłę oddziaływania już w pierwszej fazie swego istnienia. Najlepszym tego dowodem było przyciągnięcie w swe szeregi dwóch czołowych poznańskich działaczy Unii Wolności: Piotra.

²³ Paulina Żak, Pieszko przez miasto. Strajk poznańskiej komunikacji miejskiej, Kronika Wielkopolski, Rok 1998, Nr 3

Buczковского i Andrzeja. Machowskiego. W kilka dni po ich przejściu w szeregi AWS doszło w dniu 13 stycznia 1997 r. do utworzenia Rady Regionalnej AWS w Poznaniu.²⁴

Nowe ugrupowanie skoncentrowało się w pierwszej fazie swego istnienia na kampanii wokół przyjęcia nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. AWS wraz z innymi ugrupowaniami prawicowymi przeciwstawiała się popieranemu przez SLD, PSL, Unię Wolności i Unię Pracy projektowi Konstytucji. Po przyjęciu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r. ostatnią szansą jej odrzucenia stało się referendum konstytucyjne. Przedmiotem referendum było pytanie: Czy jesteś za przyjęciem Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej uchwalonej przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r. Wyniki referendum w Wielkopolsce były dla obozu konstytucyjnego zdecydowanie lepsze, niż przeciętne w skali całego kraju. Na taki stan rzeczy wpłynęło bez wątpienia wyjątkowo korzystne w Wielkopolsce skumulowanie poparcia, jakim w poszczególnych jej częściach cieszyły się poszczególne partie afirmujące uchwalony projekt Konstytucji. W rezultacie zróżnicowanie wyników referendum konstytucyjnego było w odniesieniu do poszczególnych województw wielkopolskich niewspółmiernie małe w stosunku do różnic politycznych, jakie zachodziły na przykład między społeczeństwem województwa poznańskiego, a społeczeństwem województwa konińskiego. Mała popularność Unii Wolności w tym ostatnim województwie była rekompensowana ponadprzeciętnym poparciem dla agitacji na rzecz Konstytucji ze strony PSL. W województwie poznańskim z kolei rzecz miała się odwrotnie.

Kampania przed wyborami parlamentarnymi w przeciwieństwie do poprzednich kampanii tego typu wolna była od zacietrzewienia, wzajemnych pomówień, propagandowego niszczenia wizerunku politycznego rywala. Obserwatorzy określali ją wręcz jako nudną. Spokojny przebieg miał zorganizowany tuż przed wyborami przez partie prawicowe w dniu 17 września 1997 r. w Poznaniu marsz pamięci narodowej. Wzięło w nim udział około 200 osób. Istotny wpływ na taki przebieg kampanii wyborczej mogła mieć czerwcową wizyta w Wielkopolsce papieża Jana Pawła II. Jego spotkania z kilkuset tysięcznymi tłumami wiernych w Gnieźnie, Poznaniu i Kaliszu (3 – 4 czerwca 1997 r.) przebiegały w atmosferze głębokiej religijnej powagi. Przepojone głębokim humanitaryzmem wystąpienia papieskie oddziaływały uspakajająco na nastroje społeczne.

Wybory do Sejmu i Senatu, przeprowadzone w dniu 21 września 1997 r., nie przyniosły w odróżnieniu od całego kraju zdecydowanych zmian preferencji politycznych mieszkańców regionu (Tabela 7). Zwycięska w kraju AWS przegrała z SLD we wszystkich województwach

²⁴ Wiadomości z miast i gmin, Kronika Wielkopolski, Rok 1996, Nr 3, s. 180. Przegląd wydarzeń maj – lipiec 1999, Kronika Miasta Poznania 1997, [nr 1], s. 368

wielkopolskich. Najbardziej od średnich krajowych odbiegały wyniki wyborów w województwie pilskim, gdzie SLD uzyskał o około 50% więcej głosów, niż przeciętnie w kraju, a AWS z kolei o ponad 30% mniej. Tradycyjnie słabsze, niż w kraju, wyniki uzyskała w Wielkopolsce (z wyjątkiem województwa poznańskiego) Unia Wolności, przy czym w województwie poznańskim partia ta utraciła pozycję politycznego lidera. Charakterystyczny dla ponadprzeciętnych w stosunku do całego kraju liberalnych sympatii wyborców w województwie poznańskim był także wynik tworzonego głównie przez UPR – Komitetu Wyborczego Obywateli Unia Prawicy Rzeczypospolitej. Najbardziej zróżnicowane okazały się w Wielkopolsce wyniki wyborcze PSL. W województwach kaliskim, konińskim i leszczyńskim kształtowały się one zdecydowanie powyżej przeciętnej krajowej, natomiast w województwie poznańskim były one o ponad 50% gorsze. W odróżnieniu od całego kraju lepsze wyniki uzyskały w regionie Unia Pracy (poza województwem pilskim) oraz kojarzona z obozem lewicy Krajowa Partia Emerytów i Rencistów (poza województwem poznańskim). We wszystkich województwach regionu największą bezwzględną liczbę głosów uzyskali kandydaci na posłów reprezentujący SLD. W samym Poznaniu najwięcej głosów uzyskała Krystyna Łybacka (SLD) – 84768, wyprzedzając Hannę Suchocką (Unia Wolności) – 62806, Janusza Pałubickiego (AWS) – 39211, Tadeusza Tomaszewskiego (SLD) – 20258 oraz Pawła Łączkowskiego (AWS) – 19916.²⁵

²⁵ Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 25 września 1997 r. o wynikach wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 21 września 1997 r. Monitor Polski Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej 1997, Nr 64, Poz. 621

Tabela 7. Wyniki wyborów parlamentarnych w Wielkopolsce 21 września 1997 r. w procentach *

Komitet wyborczy	Polska	Województwo				
		kaliskie	konińskie	leszczyńskie	Piłskie	poznańskie
Komitet Wyborczy Akcja Wyborcza Solidarność	33,83	26,12	27,67	25,77	22,80	26,95
Komitet Wyborczy Sojuzsu Lewicy Demokratycznej	27,13	32,56	30,56	33,89	40,08	31,34
Zarząd Unii Wolności	13,37	11,62	9,63	12,67	12,59	18,31
Naczelny Komitet Wykonawczy Polskiego Stronnictwa Ludowego	7,31	12,26	12,51	11,48	7,44	4,71
Zarząd Główny Ruchu Odbudowy Polski	5,56	4,48	5,03	2,84	4,59	3,23
Komitet Wykonawczy Unii Pracy	4,74	6,44	6,14	5,19	3,72	6,80
Rada Naczelna Krajowej Partii Emerytów i Rencistów	2,18	2,40	2,55	3,41	4,12	2,13
Komitet Wyborczy Obywateli Unia Prawicy Rzeczypospolitej	2,03	1,33	1,65	1,32	1,35	3,53
Prezydium Rady Naczelnej Krajowego Porozumienia Emerytów i Rencistów Rzeczypospolitej Polskiej	1,63	1,55	1,76	1,72	1,76	1,73
Komitet Wyborczy Narodowo Chrześcijańsko Demokratyczny Blok dla Polski	1,36	1,24	2,14	1,12	0,78	0,90
<i>Frekwencja</i>	<i>47,93</i>	<i>48,76</i>	<i>42,17</i>	<i>47,98</i>	<i>49,81</i>	<i>53,26</i>

- Dotyczy 10 list, które uzyskały największą liczbę głosów w skali całego kraju.

Źródło: Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 25 września 1997 r. o wynikach wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 21 września 1997 r. Monitor Polski Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej 1997, Nr 64, Poz. 620

W wyborach do Senatu także uwidoczniła się przewaga SLD. Pierwsze miejsca na listach wyborczych do Senatu uzyskali przedstawiciele SLD w województwach kaliskim, leszczyńskim i piłskim. Tylko w województwie poznańskim nie został wybrany senatorem żaden kandydat SLD. Na ogólną liczbę dziesięciu senatorów wybranych w Wielkopolsce SLD reprezentowało cztery osoby, AWS – trzy, Unię Wolności i PSL po jednej i jeden senator wszedł jako kandydat niezależny.²⁶

Wyniki wyborów świadczyły o wyraźnym przesunięciu sympatii politycznych mieszkańców regionu w kierunku lewicowym. O ile w województwach piłskim, kaliskim, leszczyńskim, a także w pewnej mierze w konińskim, dominująca pozycja SLD zarysowała się już

²⁶ Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 25 września 1997 r. o wynikach wyborów do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 21 września 1997 r. Monitor Polski Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej 1997, Nr 64, Poz. 622

w wyborach w 1993 r. to wyjście na pozycję politycznego lidera w województwie poznańskim było bez wątpienia jedną z największych sensacji wyborów w 1997 r. Ponadprzeciętne w stosunku do całego regionu poparcie dla partii centrowych i prawicowych w samym Poznaniu okazało się tym razem niewystarczające dla zmiany obrazu wyników wyborczych w skali całego województwa poznańskiego. Dla mieszkańców tego województwa, legitymującego się z jednej strony jednymi z najniższych w kraju wskaźników bezrobocia, a z drugiej strony najwyższymi wskaźnikami wartości inwestycji zagranicznych na jednego mieszkańca, głosowanie na SLD nie było, jak należy sądzić, wyłącznie wyrazem postaw populistycznych. Mieszkańcy województwa poznańskiego byli beneficjentami zmian zachodzących w Polsce po 1990 r. w stopniu znacznie większym, niż w przypadku mieszkańców innych części kraju. Preferencje wyborcze determinowała tu też w dużym stopniu potrzeba ciągłości i stabilizacji. Wysoka pozycja SLD w Wielkopolsce, wraz z bardzo dobrymi w stosunku do średniej krajowej wynikami PSL świadczyć mogła, że oczekiwania wobec partii sprawujących dotąd władzę w kraju były tu bardziej optymistyczne, niż wobec obozu solidarnościowego reprezentowanego przez AWS i ROP.

Konsekwencją zdobycia większości parlamentarnej przez obóz prawicy były liczne zmiany na kierowniczych stanowiskach w administracji państwowej. Jeszcze w 1997 r. dokonano zmian na stanowiskach wojewodów w województwach kaliskim, konińskim i poznańskim. Jako pierwszy podał się 20 listopada do dymisji wojewoda poznański Włodzimierz Łęcki, sprawujący tę funkcję od 1990 r.

Objęcie władzy przez koalicję prawicową wywołało nadzieję na załatwienie problemów nurtujących od dawna różne środowiska. Szczególnie silnie akcentowali te oczekiwania lekarze anesteziolodzy. W listopadzie 1997 r. podjęte zostały strajki głodowe lekarzy anesteziologów w Koninie, Kole, Turku, Pleszewie i Czarnkowie. Strajki te były częścią ogólnopolskiej akcji protestacyjnej. Podobny charakter miało oflagowanie samochodów i posterunków policji w dniu 19 listopada 1997 r. wyrażającej w ten sposób protest przeciw niskim płacom i niedostatecznemu wyposażeniu w sprzęt.²⁷ Do ogólnopolskiej akcji protestacyjnej pracowników służby więziennictwa przystąpiło w dniu 5 stycznia 1998 r. prawie 60 osób zatrudnionych w centralnym ośrodku szkolenia tych służb w Szczypiornie koło Kalisza. W innych częściach regionu do najpoważniejszego zakłócenia spokoju społecznego doszło w dniach 11 i 12 stycznia 1998 r. w Patrykowie w województwie konińskim. Mieszkańcy tej miejscowości w liczbie około 200 osób zablokowali tory kolejowe na międzynarodowej trasie Warszawa – Berlin protestując w ten sposób przeciw zlikwidowaniu w Patrykowie najpierw stacji, a potem także przystanku kolejowego.²⁸

²⁷ Wiadomości z miast i gmin, Kronika Wielkopolski, Rok 1998, Nr 2, s. 187 i n

²⁸ Andrzej Dusza, Blokada torów w Patrykowie, Kronika Wielkopolski, Rok 1998, Nr

Przejęcie rządów przez prawicę wzbudzało w niektórych środowiskach obawy przed rozpowszechnianiem się postaw nietolerancji i politycznego odwetu. Symptomatyczną wymowę miała na tym tle zorganizowana przez Radykalną Akcję Antyfaszystowską oraz Anty Nazi Front w dniu 9 listopada 1997 r. na placu Wolności w Poznaniu manifestacja przeciw ogarniającej Polskę – w przekonaniu jej uczestników – fali rasizmu i nacjonalizmu. Obawy tego rodzaju przynajmniej w odniesieniu do sytuacji panującej w Wielkopolsce, a zwłaszcza w Poznaniu, były przesadzone.

Poznań pozostawał jednym z najbardziej stabilnych politycznie miast w Polsce. Kolejnym dowodem rangi politycznej Poznania w skali międzynarodowej było spotkanie w tym mieście w dniu 21 lutego 1998 r. prezydentów Francji i Polski oraz kanclerza Niemiec, które odbyło się w ramach spotkań na szczycie grupy państw tzw. trójkąta weimarskiego. Od 13 stycznia 1998 r. godność honorowego obywatela miasta Poznania piastował papież Jan Paweł II. Nadanie tego tytułu nastąpiło w Watykanie podczas specjalnej audyencji dla delegacji Rady Miejskiej Poznania.

W odróżnieniu od innych regionów kraju większych emocji nie budziły w Wielkopolsce plany przeprowadzenia zmian podziału administracyjnego kraju. Jedynie w Koninie zawiązał się 25 lutego 1998 r. Społeczny Ruch Obrony Województwa Konińskiego. W odróżnieniu od podobnych gremiów w innych rejonach kraju nie podejmował on spektakularnych poczynań. Zdecydowanie większe emocje wywołała sprawa pominięcia Wschowy (województwo leszczyńskie) i Obornik Wlkp. (województwo poznańskie) jako przyszłej siedziby powiatu. W sierpniu 1998 r. trwały we Wschowie protesty, które w kulminacyjnym momencie w dniu 18 sierpnia przybrały formę blokady dróg w rejonie tego miasta.²⁹ Niezadowolenie znacznej części mieszkańców gmin Janowiec Wielkopolski, Drezdenko, Przytoczna, Pszczew wywołały decyzje pozostawienia tych jednostek administracyjnych poza granicami województwa poznańskiego.³⁰

Przeprowadzone 11 października 1998 r. wybory do organów samorządowych upłynęły w atmosferze akceptacji dla koncepcji utworzenia na terytorium Wielkopolski jednego województwa. Mieszkańcy przyszłego Województwa Wielkopolskiego wybrali radnych do rad 222 gmin, 4 rad miejskich na prawach powiatu (tzw. powiaty grodzkie: Kalisz, Konin, Leszno i Poznań), 31 rad powiatu oraz Sejmiku Województwa Wielkopolskiego. Frekwencja wyborcza, przeciętnie wyższa niż w skali całego kraju wyniosła od 42,43 % w wyborach do rad miejskich powiatów grodzkich do 52,54 % w wyborach do rad gmin liczących poniżej 20 tysięcy mieszkańców.³¹ Wybory potwierdziły utrzymującą się w regionie przewagę politycznych sympatii dla SLD. We wszystkich radach powiatów na obszarze województwa konińskiego, łącznie z powiatem grodzkim z siedzibą

²⁹ Jan Wojciechowski, Protest we Wschowie, Kronika Wielkopolski, Rok 1999, Nr 1

³⁰ Utworzenie województwa wielkopolskiego, Kronika Wielkopolski, Rok 1999, Nr 1

³¹ Wybory samorządowe, Kronika Wielkopolski Rok 1999, Nr 2

w Koninie, powstały w następstwie wyborów koalicje SLD – PSL. Podobne koalicje powstały w większości powiatów na terenie województw leszczyńskiego i kaliskiego, przy czym w drugim co do wielkości mieście regionu, w Kaliszu w Radzie Miejskiej dominującą pozycję uzyskał SLD. W województwie poznańskim koalicje SLD – PSL objęły władzę we wszystkich powiatach z wyjątkiem powiatu gnieźnieńskiego, gdzie doszło do utworzenia koalicji SLD z lokalnym blokiem wyborczym Ziemia Gnieźnieńska. Specyficzna sytuacja wystąpiła w województwie pilskim, gdzie na ogólną liczbę pięciu rad powiatu w trzech władzę przejęły koalicje lokalne. Swoją wyraźną odrębność polityczną na tle całego regionu potwierdził Poznań. Wyniki wyborów umożliwiły utworzenie tu centroprawicowej koalicji AWS i Unii Wolności.

Wybory do Sejmiku Województwa Wielkopolskiego przyniosły także zwycięstwo SLD, który zdobył 29 mandatów przed AWS – 21 mandatów. Unia Wolności oraz Przymierze Społeczne (Polskie Stronnictwo Ludowe – Unia Pracy – Krajowa Partia Emerytów i Rencistów) obsadziły w Sejmiku po 5 miejsc. Indywidualnie najwięcej głosów w wyborach do Sejmiku uzyskali kandydaci z listy Komitetu Wyborczego SLD: Tadeusz Tomaszewski, Tadeusz Rzemkowski i Bartłomiej Krasicki wyprzedzając następnych w kolejności uzyskanych głosów: Zbigniewa Czerwińskiego (AWS) i Waldego Dzikowskiego (Unia Wolności).³² Marszałkiem Sejmiku Województwa Wielkopolskiego został wybrany Stefan Mikołajczak (SLD). Organem wykonawczym Sejmiku był Urząd Marszałkowski. Pierwsze miesiące działalności Urzędu Marszałkowskiego upłynęły w atmosferze nieprzyjaznych stosunków z Wojewodą Poznańskim. Istotna zmiana w tym zakresie nastąpiła po zastąpieniu w połowie 2000 r. na tym stanowisku Macieja Musiała przez Stanisława Tamma.

Od 1 stycznia 1999 r. ziemie historycznej Wielkopolski znalazły się ponownie w ramach jednego organizmu administracyjnego: Województwa Wielkopolskiego. Tworzyło je 31 powiatów ziemskich i 4 grodzkie. Powiaty dzieliły się z kolei na 226 gmin, w tym 118 wiejskich, 89 miejsko – wiejskich i 19 miejskich. Wśród 16 nowoutworzonych w kraju województw Województwo Wielkopolskie plasowało się na trzecim miejscu pod względem produktu krajowego brutto na jednego mieszkańca i wskaźnika wydajności pracy na jednego zatrudnionego, na czwartym miejscu według najniższej stopy bezrobocia (10,6 przy średniej krajowej 13,6 na koniec 1999 r.) oraz udziału pracujących w przemyśle i budownictwie w stosunku do ogółu zatrudnionych w województwie.³³

³² Tamże... s. 141

³³ Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2001 – 2006, Monitor Polski Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej 2000 r., Nr 43, s. 1457 i n.

Mimo zarysowujących się coraz wyraźniej objawów stagnacji gospodarczej w regionie utrzymywał się spokój społeczny. Sytuacje konfliktowe miały charakter środowiskowy. W najszerszym zakresie dotyczyły służby zdrowia. 18 lutego 2000 r. protest głodowy ogłosili pracownicy Kolumny Transportu Sanitarnego w Kaliszu. Wsparli go kierowcy z Pleszewa i Ostrzeszowa. Akcja podjęta przez dwa Związki Zawodowe „Solidarność 80 – 81” i Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Pracowników Wojewódzkiej Kolumny Sprzętu Sanitarnego miała charakter rotacyjny, domagano się oddłużenia zakładu, zapewnienia środków na dalsze funkcjonowanie oraz osłon socjalnych dla zwalnianych pracowników¹². Poznań stał się w dniu 8 czerwca 1999 r. miejscem ogólnopolskiego protestu pracowników kolumn transportu sanitarnego. 40 karetok przyjechało pod poznański Urząd Wojewódzki, po czym na sygnale przejechało centralnymi ulicami miasta. Uczestnicy protestu domagali się wypłat zaległych wynagrodzeń i realizacji wcześniejszych ustaleń.

Przewlekłego charakteru nabierały ogólnopolskie protesty pielęgniarek. W Poznaniu trwały one niemal cały miesiąc (od 14 czerwca do 12 lipca 1999 r.) Pielęgniarki okupowały najpierw pomieszczenia Wielkopolskiej Kasy Chorych, następnie poznańskich szpitali, by w końcowej fazie podjąć strajk głodowy¹³. Nasilenie protestów powtórzyło się w grudniu 2000 r. Poza głodówkami protestacyjnymi i odstępowaniem od łóżek pacjentów pielęgniarki blokowały ulice w centrum Poznania w godzinach największego nasilenia ruchu samochodowego.

Szerokie pokłady niezadowolenia z polityki rolnej państwa narastały na wsi. Z powodzeniem próbowała dyskutować je „Samoobrona” – coraz bardziej radykalizujące się ugrupowanie, zdecydowanie krytycznie oceniające dokonujące się w Polsce po 1989 r. przemiany społeczno – gospodarcze. Na przełomie stycznia i lutego 1999 r., podczas ogólnopolskich protestów rolników przeciw nieopłacalności produkcji rolnej organizowanych spontanicznie bądź przez „Samoobronę”, doszło do blokowania dróg także w wielu miejscowościach Wielkopolski. Dnia 26 stycznia w Wielkopolsce blokowano drogi w 99 miejscowościach, 29 stycznia w 78 miejscowościach, 1 lutego w 71 miejscowościach i 3 lutego w 160 miejscowościach.³⁴

Sporadycznie dawały znać o sobie inne radykalne ugrupowania. Członkowie Ligi Republikańskiej, „Naszości” oraz Radykalnej Akcji Antykomunistycznej (RAAK) manifestowali niemal wyłącznie swą aktywność poprzez zakłócanie organizowanych przez SLD w Poznaniu obchodów święta 1 maja. Duży rozgłos zdobyła manifestacja Komitetu „Wolny Kaukaz” na terenie konsulatu rosyjskiego w Poznaniu w dniu 23 lutego 2000 r. Zakończyła się ona zniszczeniem flagi rosyjskiej oraz wymalowaniem napisów na murach konsulatu Federacji Rosyjskiej. Działania tego rodzaju nie wzbudzały szerszego zainteresowania mieszkańców miasta.

W atmosferze spokoju społecznego odbyły się wiosną 2000 r. w Gnieźnie obchody jubileuszu Tysiąclecia Zjazdu – Synodu Gnieźnieńskiego. Obchody zainaugurował 12 marca 2000 r. zjazd prezydentów: Polski, Słowacji, Niemiec, Litwy i Węgier. W zjeździe uczestniczył także legat papieski. Centralnym punktem uroczystości było nabożeństwo ekumeniczne odprawione przez zwierzchników Kościołów: rzymsko–katolickiego, prawosławnego i ewangelicko–augsburskiego. W imieniu przybyłych na spotkanie głów państw prezydent A. Kwaśniewski wygłosił Gnieźnieńskie Orędzie Milenijne. Tekst Orędzia przenikał duch współpracy i nadziei, że „lekcje płynące z historii... będą pozytywnie inspirowały Mieszkańców Starego Kontynentu do skutecznego stawiania czoła wielkim wyzwaniom, przed jakim staje współczesna Europa”. W dniu 28 kwietnia 2000 r. odbył się z kolei w Gnieźnie zjazd premierów państw tworzących tzw. Grupę Wyszehradzką. Premierzy Polski, Czech, Słowacji i Węgier oraz kanclerz Republiki Federalnej Niemiec podpisali deklarację gnieźnieńską – przesłanie do Europy. Sygnatariusze deklaracji zobowiązywali się m. in. „współdziałać w dążeniu do urzeczywistniania aspiracji narodów i społeczeństw do życia w zjednoczonej Europie”.³⁵ Następnego dnia odbyło się w Gnieźnie uroczyste posiedzenie Sejmu. Było to pierwsze posiedzenie Sejmu w historii II i III Rzeczypospolitej, które odbyło się poza siedzibą parlamentu w Warszawie.

Wydarzenia tego rodzaju, odgrywające ogromną rolę w promocji regionu nie mogły przybliżyć rozwiązania narastających problemów społecznych. Na plan pierwszy wysuwało się spośród nich coraz bardziej bezrobocie. W związku ze złą sytuacją na krajowym rynku pracy w dniu 11 kwietnia 2000 r. Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych urządziło pikietę przed Urzędem Wojewódzkim w Poznaniu. Do okupacji przez grupę 200 bezrobotnych Urzędu Miasta doszło 19 lutego 2001 r. w Okonku, pow. złotowski.³⁶

Dezaprobatą dla sposobu sprawowania władzy przez koalicję AWS – Unia Wolności znalazła swój wyraz w wynikach wyborów prezydenckich. W Wielkopolsce poparcie dla kojarzonego z lewicą A. Kwaśniewskiego okazało się we wszystkich okręgach wyborczych odpowiadających mniej więcej terytorialnie dawnym województwom wyraźnie wyższe, niż w skali całego kraju (Tabela 8). Stosunkowo najmniejsze wskaźniki uzyskanych głosów uzyskał ten kandydat w okręgu wyborczym z siedzibą w Poznaniu. Równocześnie w tymże okręgu wyborczym najlepsze wyniki uzyskali kandydaci kojarzeni z szeroko pojętym obozem prawicy: A. Olechowski i M. Krzaklewski. Dotyczyło to w szczególności tego pierwszego. Udział osób głosujących na

³⁴ Wiadomości z miast i gmin, Kronika Wielkopolski, Rok 1999, Nr 3, s. 178 i n

³⁵ Gniezno 2000 – ciąg dalszy, Kronika Wielkopolski Rok 2000, Nr 4

³⁶ Kronika wydarzeń w województwie wielkopolskim w pierwszym kwartale 2001 r. (oprac. Lena Bednarska), Kronika Wielkopolski Nr 3, Rok 2001 s. 197

zwolennika liberalnej polityki gospodarczej A. Olechowskiego w okręgu wyborczym z siedzibą w Poznaniu był niemal dwukrotnie większy, niż w każdym z pozostałych okręgów wyborczych w Wielkopolsce i zdecydowanie przewyższał tu przeciętną uzyskanych przez tego kandydata głosów w skali ogólnokrajowej. W skali całego regionu z łatwością można dostrzec przy tym negatywne korelacje między wynikami wyborczymi A. Olechowskiego i A. Leppera. We wszystkich okręgach wyborczych Wielkopolski (poza okręgiem z siedzibą w Poznaniu) charakteryzujących się względnie niskim poparciem dla A. Olechowskiego, postrzegany jako zdecydowany przeciwnik liberalnej polityki gospodarczej, A. Lepper uzyskał wynik wyborczy lepszy od przeciętnej ogólnokrajowej. Największe zróżnicowanie zachodziło między poszczególnymi okręgami wyborczymi we wskaźnikach uzyskanych głosów przez lidera PSL - J. Kalinowskiego. Zaskakujący na tle wyników dotychczasowych kampanii wyborczych był zwłaszcza słaby wynik uzyskany przez tego kandydata w okręgu wyborczym z siedzibą w Koninie. Być może należało to łączyć z odmienną niż w poprzednich wyborach strukturą elektoratu w tym rejonie Wielkopolski. W odróżnieniu od referendum konstytucyjnego i wyborów parlamentarnych, podczas których frekwencja wyborcza w województwie konińskim – jako jedynym w Wielkopolsce – kształtowała się na poziomie niższym od 5 do 7 punktów procentowych w stosunku do średniej krajowej, tym razem w okręgu wyborczym z siedzibą w Koninie zanotowano frekwencję na poziomie przewyższającym średnią krajową o 2 punkty procentowe.

**Tabela 8. Wyniki wyborów prezydenckich w Wielkopolsce
w dniu 8 października 2000 r. w procentach ***

Nazwisko kandydata na prezydenta	Polska	Okręg				
		Poznań	Kalisz	Konin	Leszno	Piła
Grabowski Dariusz	0,51	0,39	0,44	0,45	0,37	0,35
Ikonowicz Piotr	0,22	0,16	0,19	0,22	0,12	0,16
Kalinowski Jarosław	5,95	2,56	8,21	6,72	6,23	4,86
Korwin – Mikke Janusz	1,43	1,60	1,03	0,92	0,98	0,89
Krzaklewski Marian	15,57	12,85	10,43	10,30	9,15	10,85
Kwaśniewski Aleksander	53,90	57,10	61,54	63,29	66,29	65,50
Lepper Andrzej	3,05	1,74	4,10	4,76	3,26	3,45
Łopuszański Jan	0,79	0,56	0,74	0,44	0,59	0,45
Olechowski Andrzej	17,30	21,75	12,36	11,86	12,05	12,47
Pawłowski Bogdan	0,10	0,08	0,08	0,09	0,06	0,07
Wałęsa Lech	1,01	1,10	0,77	0,78	0,78	0,83
Wilecki Tadeusz	0,16	0,11	0,12	0,16	0,11	0,11
<i>Frekwencja</i>	<i>61,12</i>	<i>68,05</i>	<i>65,74</i>	<i>63,78</i>	<i>68,30</i>	<i>65,94</i>

Źródło: Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 9 października 2000 r. o wynikach głosowania i wyników wyborów Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, zarządzonych na dzień 8 października 2000 r., Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej 2000 r. nr 85, s. 4964

Rysująca się w świetle wyników wyborów prezydenckich i sondaży opinii publicznej perspektywa porażki AWS i Unii Wolności w nadchodzących wyborach parlamentarnych skłoniła część działaczy obu tych ugrupowań do włączenia się w budowę nowych struktur politycznych. Największe znaczenie zyskały spośród nich Platforma Obywatelska i „Prawo i Sprawiedliwość”. Początki działalności Platformy Obywatelskiej w Wielkopolsce wiązały się z przejściem w jej szeregi w końcu stycznia 2001 r. senatora Wojciecha Kruka reprezentującego dotąd Unię Wolności. W tworzenie struktur Platformy Obywatelskiej zaangażowali się także inni znani politycy poznańscy: Waldy Dzikowski (dotąd Unia Wolności) i Piotr Buczkowski (dotąd AWS). W lutym 2001 r. kilku radnych reprezentujących dotąd Unię Wolności i AWS utworzyło klub radnych

Platformy Obywatelskiej w ramach Rady Miasta Poznania. W pierwszoplanowej roli w szeregach „Prawa i Sprawiedliwości” znalazł się inny czołowy dotąd polityk AWS w Poznaniu – Marcin Libicki.. Poza obszarem byłego województwa zainteresowanie poczynaniami Platformy Obywatelskiej i „Prawa i Sprawiedliwości” było znacznie słabsze. Znalazło to wyraz w rezultatach wyborów parlamentarnych.

Wyniki wyborów parlamentarnych w skali całego regionu charakteryzowało ponadprzeciętne w odniesieniu do średniej ogólnokrajowej poparcie dla koalicji SLD – Unia Pracy (SLD-UP) i kształtujące się poniżej tychże średnich poparcie dla ugrupowań postsolidarnościowych (Tabela 9). Wprawdzie Platforma Obywatelska osiągnęła odpowiedni wskaźnik na poziomie średniej ogólnokrajowej, ale zawdzięczała to głównie znakomitemu wynikowi osiągniętemu w okręgu wyborczym z siedzibą w Poznaniu. W przypadku „Prawa i Sprawiedliwości” równie dobry wynik uzyskany w tym okręgu nie wystarczył, by zrównać się przynajmniej ze średnią ogólnokrajową w skali całego województwa. Relatywnie nieco słabszy wynik, niż w poprzednich wyborach osiągnął PSL. Z uwagi na nieodpowiadające zakresem terytorialnym dawnym województwom okręgi wyborcze w Wielkopolsce, analiza wyników wyborczych wewnątrz samego regionu tylko w ograniczonym stopniu odnosić się może do poprzednich wyborów parlamentarnych.³⁷ Warto wszakże wskazać na zjawiska wskazujące na zróżnicowanie postaw politycznych społeczeństwa w Wielkopolsce. W związku ze zmianą granic okręgu wyborczego z siedzibą w Poznaniu szczególnie wyraźnie zaznaczyło się tu wysokie poparcie, jakim na tle całego regionu tradycyjnie cieszyły się w Poznaniu i jego okolicy ugrupowania otwarcie głoszące hasła liberalizmu gospodarczego, nie wyłączając przestającej odgrywać jedną z głównych ról na scenie politycznej – Unii Wolności. Tylko Akcja Wyborcza Solidarność Prawicy nie była zdolna nawet w Poznaniu odnieść w tych wyborach sukcesu. Równocześnie relatywnie znacznie gorzej, niż w odniesieniu do byłego województwa poznańskiego, kształtował się w okręgu wyborczym z siedzibą w Poznaniu wynik wyborczy koalicji SLD – UP, aczkolwiek przewyższał nieznacznie średnią ogólnokrajową. Warto zauważyć, że w okręgu tym ugrupowania szeroko pojmowanego obozu postsolidarnościowego (Platforma Obywatelska, „Prawo i Sprawiedliwość”, Unia Wolności, Akcja Wyborcza Solidarność Prawicy, Liga Polskich Rodzin) uzyskały w sumie więcej głosów (49,55%), niż koalicja SLD – UP (41,99%). W okręgu wyborczym z siedzibą w Poznaniu ponownie największą liczbę głosów (89256) uzyskała Krystyna Łybacka (SLD). W porównaniu z

³⁷ Najważniejsze zmiany to podział terytorium b. województwa poznańskiego między różne okręgi wyborcze i pozostawienie w ramach okręgu wyborczego z siedzibą w Poznaniu tylko samego Poznania i powiatu poznańskiego, oraz włączenie przeważającej części dawnego terytorium województwa leszczyńskiego do okręgu wyborczego z siedzibą w Kaliszu (przyp. – A. Ch.)

poprzednimi wyborami jej przewaga nad następnymi w kolejności liczby uzyskanych głosów kandydatami: Waldy Dzikowski, (Platforma Obywatelska) – 27596 głosów, Marcin Libicki („Prawo i Sprawiedliwość”) – 23300 głosów, Sylwia Pusz (SLD) – 16401 głosów uległa znacznemu zwiększeniu.³⁸ Na poparcie, nawet na poziomie sięgającym połowy średniej ogólnokrajowej, nie mogła natomiast liczyć w okręgu wyborczym z siedzibą w Poznaniu „Samoobrona”, podczas gdy w każdym z pozostałych okręgów wyborczych w Wielkopolsce ugrupowanie to osiągnęło wyniki wyraźnie ją przewyższające. Podobne negatywne korelacje jak w przypadku A. Olechowskiego i A. Leppera w wyborach prezydenckich zaszły w Wielkopolsce między wynikami wyborczymi Platformy Obywatelskiej i „Samoobrony”. W skali całego regionu „Samoobrona” – ugrupowanie o zdecydowanie populistycznym, ocierającym się o anarchizm charakterze – osiągnęła w sumie wynik lepszy, niż w skali całego kraju. Fakt ten, obok utrzymującej się konsekwentnie w samym Poznaniu przewagi centroprawicowych sympatii politycznych, stanowił bez wątpienia najbardziej istotny element postaw politycznych społeczeństwa Wielkopolski na początku XXI w. Warto przy tym podkreślić, że ponadprzeciętny w stosunku do średniej ogólnokrajowej rezultat wyborczy „Samoobrona” osiągnęła w województwie legitymującym się wprawdzie jednymi z najwyższych w kraju wskaźnikami rozwoju społeczno-gospodarczego, jednak notującym równocześnie wyjątkowo dynamiczny na tle innych regionów kraju w latach 1999 – 2001 wzrost stopy bezrobocia. Wielkopolskę wyróżniała ponadprzeciętna – mierzona frekwencją w kampaniach wyborczych – aktywność polityczna jej mieszkańców. Do najwyższych w kraju należały wskaźniki frekwencji wyborczej w samym Poznaniu. Przewyższały one z reguły odpowiednie średnie ogólnokrajowe o około 7 – 9 punktów procentowych. Na drugim biegunie pod tym względem plasował się region koniński, jednak i na tym obszarze począwszy od wyborów prezydenckich w 1997 r. frekwencja wyborcza kształtowała się powyżej średniej ogólnokrajowej.

Niezwykle wymowne dla przemian politycznych, jakie dokonały się w społeczeństwie wielkopolskim w okresie III Rzeczypospolitej były wyniki wyborów do Senatu. W 1989 r. obóz solidarnościowy oddał w Wielkopolsce tylko jeden mandat senatora. Tymczasem w 2001 r. na ogólną liczbę siedmiu senatorów wybranych w Wielkopolsce pięciu wywodziło się z list Koalicyjnego Komitetu Wyborczego Sojusz Lewicy Demokratycznej – Unia Pracy. Poza tym w okręgu wyborczym z siedzibą w Pile już tradycyjnie wybrany został zgłoszony przez niezależny komitet wyborczy Henryk Stokłosa, a w okręgu wyborczym z siedzibą w Poznaniu po raz drugi

³⁸ Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 26 września 2001 r. o wynikach wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 23 września 2001 r., Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej 2001 nr 109 Poz.1186

senatorem został kandydat z listy Komitetu Wyborczego Polskiego Stronnictwa Ludowego – Adam Smorawiński.

**Tabela 9. Wyniki wyborów parlamentarnych w Wielkopolsce
23 września 2001 r. w procentach ***

Komitet wyborczy	Polska	Województwo Wielkopolskie				
		Ogółem	W tym Okręg:			
			Kalisz	Konin	Piła	Poznań
Koalicyjny Komitet Wyborczy Sojusz Lewicy Demokratycznej – Unia Pracy	41,04	46,26	47,31	48,07	48,34	41,99
Koalicyjny Komitet Wyborczy – Akcja Wyborcza Solidarność Prawicy	5,60	4,37	3,75	5,15	4,55	4,26
Komitet Wyborczy Unii Wolności	3,10	2,89	1,93	1,80	2,68	4,97
Komitet Wyborczy Samoobrona Rzeczypospolitej Polskiej	10,20	10,68	12,77	13,76	11,74	5,08
Komitet Wyborczy „Prawo i Sprawiedliwość”	9,50	6,71	4,06	4,78	4,62	12,81
Komitet Wyborczy Polskiego Stronnictwa Ludowego	8,98	9,10	12,00	11,39	10,55	2,98
Komitet Wyborczy Wyborców Platforma Obywatelska	12,68	12,69	10,16	8,88	10,47	20,29
Komitet Wyborczy Alternatywa Ruch Społeczny	0,42	0,31	0,36	0,28	0,42	0,19
Komitet Wyborczy Polskiej Wspólnoty Narodowej	0,02	0,02	-	0,01	-	-
Komitet Wyborczy Liga Polskich Rodzin	7,87	6,83	7,49	5,66	6,64	7,22
Komitet Wyborczy Polskiej Unii Gospodarczej	0,06	0,14	0,17	0,02	-	0,20
<i>Frekwencja</i>	<i>46,29</i>	<i>49,88</i>	<i>49,99</i>	<i>47,82</i>	<i>49,12</i>	<i>52,27</i>

* Dotyczy 11 list, które uzyskały największą liczbę głosów w skali całego kraju.

Źródło: Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 26 września 2001 r. o wynikach wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 23 września 2001 r., Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej 2001 nr 109 Poz.1186. Państwowa Komisja Wyborcza: Wybory Parlamentarne 2000, <http://wybory.pkw.gov.pl>

Żadne z utworzonych w okresie III Rzeczypospolitej ugrupowań politycznych nie zdołało pozyskać w swe szeregi takiej liczby członków, która wyraźnie pozwalałaby zaznaczać na co dzień obecność w życiu politycznym regionu. Wszystkie partie miały charakter organizacji kadrowych aktywizujących się głównie w obliczu kampanii wyborczych. Najbardziej dynamiczny przyrost liczby członków notował na tym tle SLD skupiając w swych ogniwach w województwie wielkopolskim w końcu 2001 r. ponad 10 tys. osób. Generalnie liczba członków poszczególnych ugrupowań politycznych była trudna do zweryfikowania. Dotyczyło to nawet struktur jawiających się, jako organizacje masowe i będących swoistym skrzyżowaniem związku zawodowego i partii

politycznej: NSZZ „Solidarność”, Ogólnopolskiego Porozumienia Związków Zawodowych i Związku Zawodowego Rolników „Samoobrona”.

Pierwszych dwanaście lat przemian ustrojowych w Polsce po przejściu w 1944 r. władzy przez rewolucyjną lewicę zakończyło się masowym buntem społecznym w postaci krwawych wydarzeń czerwcowych 1956 r. w Poznaniu. Były one najbardziej wymownym świadectwem dezaprobaty społecznej dla „osiągnięć” realnego socjalizmu we wszystkich jego sferach.. Bunt poznańskich robotników wywarł istotny wpływ na liberalizację systemu ustrojowego Polski Ludowej, aczkolwiek jego fundamenty pozostały niezmienione do 1989 r. Zachodząca w Polsce od 1989 r. w odwrotnym kierunku transformacja ustrojowa także spotyka się z coraz większym rozczarowaniem. Wszelkiego rodzaju protesty społeczne, których widownią bywa współcześnie często także Poznań, są jednak nieporównywalne z reakcją poznańskich robotników w czerwcu 1956 r. Dzieje się tak nie tylko dlatego, iż liczebność załogi Cegielskiego i innych zakładów przemysłowych w Poznaniu jest dziś kilkakrotnie mniejsza, niż przed półwieczem. Przy całej ograniczoności sukcesów transformacji ustrojowej w sferze ekonomicznej jej niekwestionowanym walorem jest stosowanie demokratycznych mechanizmów rozwiązywania konfliktów społecznych. Zasada negocyjacyjnego rozwiązywania różnego rodzaju sporów przeciwdziałała jak dotąd skutecznie przegradzaniu się konfliktów społecznych w rozruchy uliczne, bądź inne destrukcyjne formy protestu. Z drugiej strony istotnym czynnikiem amortyzującym radykalizowanie się nastrojów społecznych jest instytucja demokratycznych wyborów do ciał przedstawicielskich wszystkich szczebli. To w trakcie wyborów parlamentarnych czy samorządowych rozładowywać się mogą frustracje społeczne, także przez absencję wyborczą. Masa krytyczna niezadowolenia społecznego może osiągnąć wszakże poziom umożliwiający przejście władzy w drodze wyborów parlamentarnych przez siły polityczne odrzucające idee dokonującej się w Polsce od 1989 r. transformacji ustrojowej, zwłaszcza w płaszczyźnie ekonomicznej. Analiza przemian politycznych zachodzących w Wielkopolsce w latach 1989 – 2001, oraz wyniki sondaży opinii publicznej przeprowadzanych już w 2002 r., nakazuje brać pod uwagę prawdopodobieństwo takiego rozwoju wydarzeń nie tylko w sferze teoretycznej.

Andrzej Choniawko
